

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 64 (3).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 28. weebruaril
1924 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 82 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **K. Päts**, siseminister **K. Einbund**, kohtuminister **R. Gabrel**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, wälisminister **Fr. Akel**, põllutöominister **A. Kerem**.

Wälisesitajate looshis: Daani peakonsul **J. Chr. Johansen**.

P ä e w a k o r d:

1. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete **P. Keerdo**, **H. Allik'u**, **W. Kangur'i**, **J. Tomp'i** ja **A. Janson'i** wahiallajätmise ning Riigikogu liigete **H. Heideman'i**, **J. Rea** ja **R. Pälson'i** wahiallawõtmise kohta.

2. Tulumaksu-seaduse muutmiseseadus — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

3. Tulumaksu muudatuste seadus — Riigikogu liigete **J. Kukk'e**, **A. Anderkopp'i** ja **Chr. Kaarna** ettepanek.

4. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Riigikogu liigete **A. Tamm'e**, **J. Uibopuu** ja **E. Weberman'i** arupärimise peale Wene-Balti tehasele antud laenu asjus.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **H. Heideman'i**, **W. Kangur'i** ja **P. Keerdo** arupärimise peale sõdurite peksmise kohta 2. jalawäe rügemendis ja tagakiusamise kohta poliitilise meelsuse pärast Pärnu garnisonis.

6. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **O. Köster'i**, **R. Penno** ja **A. Kütt'i** arupärimise peale wõõrandatud maade eest tasumaksamise küsimuse kohta.

7. Gustaw Tamm'e päralt olewast maaomandusest 800,4 ruutsülla eraldamise seaduseelnõu — üldkomisjoni ettepanek.

Üldkomisjoni aruandja rkl. **A. Jõeäär**.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra juhataja **J. Tõnastuwõtmine. nisson**: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Ettepanekuid päewakorra muutmise kohta tehtud ei ole, — loen päewakorra juhatase poolt ette pandud kujul wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril terwitustelegrammide ettekandmiseks ja teadaandmiseks komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

2. Teadaandmine Sekretäär **O. Köster**: Eesti wabariigi iseseiswuse 6. aastapäewa pühitsemise puhul on tulnud järgmised telegrammid (loeb): „Riigikogu esimehele. Eesti rahwuspüha puhul on mul au saata Teile ja Eesti parlamendile kõige südamlikumaid terwitusi ja paremaid soowe Läti parlamendi poolt. Olen kindlas usus, et meie kahe liitriigi sõbralik koostöötamine on kõige täielikumaks tagatiseks meie rahwaste soodsale tulewikule ja õnnelikule elule.“

Elagu waba ja iseseisew Eesti, elagu Riigikogu ja sõbralik ühistöö Läti-Eesti liidus. Wesmanis, Saeima esimees.“

(K i i d u a w a l d u s e d.)

„Riigikogu esimees. Tallinn. Teile ja Riigikogule paremad õnnesoowid iseseiswuse päewa puhul Riia saatkonna poolt — Seljamaa.“

Siis on weel terwitustelegramme saatnud järgmised asutused ja ühingud: Tartu wabadusristi wendade ühenduse nimel colonel **S. Pinding**, Wirumaa kaitseliidu 4-as kütirühm, Eesti korporatsioonide liit, Tartu ülikooli juures olewad juudisoost üliõpilaste organisatsioonid, Narwa linna nimel Narwa linnapea **Luts**, Helme-Tõrwa seltsid ja organisatsioonid, Tapa alewiwalitsus, Mõisaküla alewi seltside ja rahwa nimel alewiwalitsus.

3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Juhatusel poolt on komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud: seadus krediidi määramise kohta tööpuuduse vastu võitlemiseks — rahaasjanduse komisjoni; põllumajandusliku laenu seadus — rahaasjanduse komisjoni; üüriseaduse muutmise seadus — üüriseaduse komisjoni; seadus riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse osalise täiendamise kohta — rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **J. Tõnisson**: Esimene päewakorra-punkt on koosseisu komisjoni ettepanek. Et koosseisu komisjoni aruandjat praegu kohal ei ole, siis lükatkse esimene päewakorra-punkt edasi. (M. Martna, sd.: Kas aruandja üldse tuleb tänna?) Meil ei ole põhjust arvata, et ta tulemata jääb. Komisjoni esimees tuleb siis aruandja asemel.

4. Tulumaksuseaduse muutmise seadus — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

A. Jõeäär (sd.) kohalt: Panen ette seda seaduseelnõu läbiwaatamiseks rahaasjanduse komisjoni anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: On tehtud ettepanek seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda.

5. Tulumaksu muudatuste seadus — Riigikogu liigete J. Kukk'e, A. Anderkopp'i ja Chr. Kaarna ettepanek.

A. Anderkopp (töer.) kohalt: Teen ettepaneku seda seaduseelnõu anda samuti, kui eelmist, rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen Riigikogu liikme Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on tulumaksu muudatuste seadus rahaasjanduse komisjoni antud.

Koosseisu komisjoni aruandja on ilmunud. Riigikogu asub päewakorra esimese punkti juurde.

6. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete P. Keerdo, H. Allik'u, W. Kangur'i, J. Tomp'i ja A. Janson'i wahiallajätmise ning Riigikogu liigete H. Heideman'i, J. Rea ja R. Pälson'i wahiallawõtmise kohta.

Koosseisu komisjoni aruandja **J. Jaakson**: Austatud Riigikogu liikmed! Meie põhiseaduse järele ei ole meil makswad mingisugused eesõigused. See üldine põhimõte on meie põhiseaduse kõigis osades läbi viidud. Siiski on Riigikogu liikmete kohta teatud eesõigus maks-

ma jäetud, eesõigus, mis selles seisab, et Riigikogu liikmeid ei wõi mitte wahialla wõtta ilma Riigikogu loata. Ainult üks juhtumine on ette nähtud, kus kohtuwõimud wõiwad neid ilma Riigikogu loata wahialla wõtta. See on sel juhtumisel, kui neid kuriteo pealt otse tabatakse. Kuid ka sel wiimasel juhtumisel peawad kohtuwõimud 48 tunni jooksul Riigikogule ette panema küsimuse otsustamiseks, kas Riigikogu lubab neid wahialla jätta, wõi mitte. Kõigil muudel juhtumistel wõiwad kohtuwõimud Riigikogu liikmeid wangistada ainult Riigikogu loaga. Tuleb siiski küsida, mispärast on sarnane eesõigus tehtud Riigikogu liigete jaoks? Otsekohe wõib tähendada selle juures, et sarnane eesõigus kahtlemata ei ole tehtud Riigikogu liigete jaoks selleks, et neile wõimalust anda kuritegusid ilma takistuseta korda saata, sarnaseid kuritegusid, mille eest lihtkodanikud langeksid raske karistuse alla. See on täiesti selge. Aga edasi asja juureldes, peame küsima, mis on siis tõsised põhjused, miks sarnased eesõigused on antud. Kahjuks meie põhiseaduse motiivid ei ole awaldatud ühes põhiseadusega. Neid on ka raske Asutawa Kogu protokollides kindlaks teha. See puudus ei ole üksnes meie põhiseaduse juures, waid ka teiste seaduste juures. Nende tõlgitsemine oleks palju kergem, kui motiivid oleksid kättesaadawad, tihti on aga motiivide leidmine õige raske. Siiski, kui asjasse süweneda, paistab minule olewat kaunis selge, mis seadusandja tahtis kätte saada sellega, kui ta Riigikogu liigete kohta sarnase eesõiguse maksmani. Esimene ja peapõhjus, minu arwamise järele, seisab selles, et wõimalust wõtta kohtuwõimudelt ja administratsioonilt Riigikogu peale surwet awaldada, kui neile oleks õigus antud ilma takistamata ühte ehk teist Riigikogu liiget Riigikogu

gikogu hulgast wahialla wõtta ja temale selleläbi tegelikult wõimatuks teha seadusandlikust tööst osa wõtta. Kui niisugune õigus oleks administratsioonile ja kohtuwõimudele antud üksiku Riigikogu liikme kohta, siis oleks neile wõimalus antud seda tarwitada ka üksikute rühmade kohta ja wõiksid nad selle läbi kahtlemata surwet awaldada terve Riigikogu tegewuse peale. Seda aga ei tohi olla ja ei wõi see ka mitte lubatud olla, ja sellepärast ongi siis meie põhiseadusse üles wõetud määrus, et ainult Riigikogu loaga wõivad wangistatud saada tema liikmed. See, paistab minule, on peapõhjuse tähendatud eesõiguse maksmapanemiseks.

Teine põhjus, mis rohkem kõrwalise tähtsusega on, seisab selles, et wäga tihti wõib seaduse wastu eksimisi ette tulla ka Riigikogu liigete poolt, mis kahtlemata seaduse poolt küll peawad karistatud saama, kuid millel ei pruugi suurt ühiselist tähtsust olla, sest mitte iga wäike seaduse üleastumine ei tõenda weel, et moraalne seisukord üleastujal alawäärtnuslik on. Teiselt poolt aga wõib Riigikogu liige Riigikogu töö juures tingimata tarwiline olla ja wõib ja peab sellepärast Riigikogul õigus olema sõna kaasa öelda, kas kohtu poolt Riigikogu liikmele määratud wangistus tuleb otsekohe täide saata wõi tuleb temale wõimalus anda enne Riigikogu tööd lõpetada ja alles siis karistuse kandmisele asuda. Kui meie omale selgeks oleme teinud põhjused, mispärast ülevaltähendatud eesõigus meie põhiseadusse on üles wõetud, siis on meil ka kergem juurelda käesolewat asja. — Käesolewas asjas on süüdistus tõstetud kokku 10 Riigikogu liikme wastu uue nuhtlusseaduse § 102 järele. Süüdistus selle paragrahwi järele seisab selles, et teatud isik on osa wõtnud ühingust, salaorganisatsioonist, kellel on ülesandeks olnud wägiwallaga makswat riigikorda kukutada. Selle seaduse järele ei nõuta mitte, et kaebealune isik juba midagi oleks korda saatnud, ka ei nõuta mitte, et tema oleks ettewalmistusi teinud riigikorra wägiwaldseks kukutamiseks, waid wastutusele wõtmiseks selle paragrahwi järele on sellest küll, et on olemas olnud organisatsioon, kes omale ülesandeks on teinud wägiwaldse riigikorra kukutamise, ja et teataw isik sellest organisatsioonist on osa wõtnud. Ainuüksi osawõtmise sarnasest riigiwastasest organisatsioonist on kuriteo koosseisuks

tarwilik. Organisatsiooni eesmärgiks peab olema riiki kukutada wägiwalla abil. Jäetakse kõrwale põhiseaduses lubatud abinõud riigikorra muutmiseks ja wõetakse abiks sõjariistad, wõetakse abiks lihtne wägiwald ja tahetakse selle abil muuta makswat riigikorda. Sarnane tegu on keelatud mitte üksnes meie riigis, waid ka kõigis teistes riikides. (M. Martna, sd.: Missuguses riigis weel sellel alusel?) Ma wõin Teile terve rida riike üles lugeda, kus makswad on samasugused seaduse määrused. (Wahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja J. Tõnisson: Ma palun aruandjat mitte takistada, läbirääkimised järgnewad hiljem. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) Ma palun rahu! (M. Martna, sd.: Noh, nii waljusti ikka ei maksa!) Kui waidlema hakatakse, siis ei luba mina seda mitte. (Segased wahelhüüded pahemalt poolt.) Ma palun rahu! Rkl. Piiskar, ma teen Teile hoia-tuse. (M. Martna, sd.: Noh, see läheb õige ruttu!)

Aruandja J. Jaakson: Sarnased määrused on olemas Prantsuse kriminaalseaduses § 89, Belgia seaduses §§ 109 ja 110, Saksa seaduses § 83. (M. Martna, sd.: Need on natuke teised!) Redaktsioon on teine, aga sisu on kõigis üks ja sama. Sarnane määrus on olemas ka uues Saksa seadusprojektis, mis peale Saksa rewolutsiooni kokku seati täiesti demokraatlikul alusel. Wastaw määrus on ka Ungari seaduses. Ainult Itaalia seadus ei tunne niisugust määrust. Nõnda siis ka teistes kultuurriikides on maksew niisamasugune kord ja minu arusaamise järele ei ole selles ka midagi wastuwõtmatut. Teist korda mina omale ei wõi ette kujutada. Kui meie oleme riigi loonud, siis meie ometi ei taha, et wõib tulla igauks ja takistamata ja karistamata wäewõimuga maksma pandud riigikorda purustada. Seda meie ometi ei tohi lubada, ükskõik, kas see tuleb pahemalt wõi paremalt poolt. Just nendes riikides, kus maksmas on demokraatlik riigikord, peab iseäranis tugevasti see riigikord kaitstud olema, muidu ei wõi tema püsima jääda, sest seal on õige rohkesti karta temale kallale kippumist. (Segased wahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja J. Tõnisson: Ma palun Riigikogu liikmeid aruandjat mitte segada. Kui tahetakse pärast läbi rääkida, siis on selleks aega küll, aga kui aruandjat takistatakse, siis meie edasi ei saa.

Aruandja J. Jaakson: Eeltõendatud seaduslik kord oli maksma pandud Wene seadusega, kuid meie oleme oma seadusega Wene seadused ka omas wabariigis maksma jätnud, sellepärast leian ma, et ei wõi meie mitte öelda, see on Wene seadus, see meisse ei puutu. — Meie põhiseadusega on Riigikogule ülesandeks tehtud sarnasel juhtumisel, kui Riigikogu liikmed on wastutusele wõetud, mitte kohtumõistjaks olla nende üle, mitte otsustada, kas üks ehk teine Riigikogu liige süüdi on wõi mitte, waid ainult otsustada, kas lubada wõi mitte lubada teda wahi alla wõtta. Kui meie otsustama peame, kas seda luba anda wõi mitte, siis peame meie läbi kaaluma, kas on see süüdistuse tõstmine erapooletult toimetatud wõi on ta sihilikult tehtud. Kui meie leiame, et ta on sihilikult üles tõstetud, siis on meil kahtlemata põhjus ja õigus mitte lubada Riigikogu liiget wahi alla wõtta. Leiame meie aga, et süüdistuse tõstmiseks tarwilik süüdistusmaterjal on olemas, siis on meie kohus süüdlase wahiallowõtmiseks kohtuwõimudele mitte takistusi teha.

Käesolewas asjas materjaali läbiwaatamise juures tekkisid komisjonis kolm küsimust, mis lahendamist nõudsid. Esimene küsimus seisab selles, kas on küllalt andmeid selleks, et lugeda tõendatuks, et meil on tegutsemas salaorganisatsioon, kes on omale ülesandeks teinud riigikorda kukutada wägiwallaga; teiseks — kas on olemas küllalt materjaali selleks, et lugeda tõendatuks, et wangistatud Riigikogu liikmed wõtsid osa sellest salaorganisatsioonist; 3) kas on tõendus selleks, et wangistatud Riigikogu liikmeid wõiks lugeda tabatuteks kuriteo pealt. Kõike materjaali läbi waadates ja asja läbi arutades, jõudis komisjon sellele seisukohale, et meil sarnane salaorganisatsioon tõesti tegutsemas on. Teise küsimise kohta jõudis komisjon samuti otsusele, et see materjal, mis kohtuwõimude poolt komisjonile ette pandi, süüdistuse tõstmiseks u. n. s. § 102 järele küllalt on. Ka kolmanda küsimuse kohta jõudis komisjon jaatawale seisukohale. Siin kohal kõiki materjaali ette kanda, arwan mina, ei ole mitte wõimalik ja ka

tarwilik mitte. Komisjon on selle materjaali läbi waadanud ja on selle materjaali põhjal minu poolt ettetoodud seisukohtadele jõudnud. Siin tahan ma tähendada ainult üksikute asjaolude peale, mis nendest materjaalidest selgus. Kõige sealt sai selle materjaali läbi selgeks tehtud selle organisatsiooni olemasolemine, millest osawõtmise süüdistus tõstetud Riigikogu liigete wastu. See organisatsioon on rahwuswaheline kommunistlik internatsionaal. Oma põhikirja järele on kommunistliku internatsionaali ülesanded järgmiselt ära tähendatud: „See rahwuswaheline töölisteühisus on loodud selleks, et ühisele tegewusele organiseerida mitmesuguste maade proletaarlasi, kelle eesmärgiks on ühine püüe: kapitalismi kukutamine, proletariaadi diktatuuri ja rahwuswahelise nõukogude wabariigi loomine klasside kaotamiseks ja šotsialistlikkude ning kommunistliku ühiskonna esimese astme teostamine.“

Selle organisatsiooni ülemaks asutuseks loetakse üleilmlikku kongressi, kust osa wõtawad kõigi maade wastawate organisatsioonide esitajad ja kes siis kindlaks määrab kõigi nende organisatsioonide kohta sunduslikud eeskirjad. Tema täidesaatwaks asutuseks loetakse kommunistliku internatsionaali täidesaatev komitee, mis walitakse üleilmlikul kongressil ja millest osa wõtawad saadikute läbi kõigi maade selle alla kuulwad wastawad organisatsioonid. Igal maal ja igas riigis luuakse oma iseseisew organisatsioon kommunistliku partei nime all. Ühtlasi on internatsionaali kongressi otsuste läbi juhtnõõrid antud, kuidas iga üksiku maa kommunistlikkude parteide — kommunistliku internatsionaali sektsioonide — korraldus ja kokkusead peab olema. Selle internatsionaali juures on kommunistliku internatsionaali ametiühisuse sektsioon — profintern ja peale selle kommunistlikud noorsoo organisatsioonid ja kommunistlikud naisorganisatsioonid. (M. Martna, sd.: Seda meie kõik teame juba.)

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Martna, meil on aruandja koosseisu komisjoni seisukohti esitamas ja need ei ole mitte tema isiklikud seisukohad, millest tema siin kõneleb, waid tema on Riigikogu orgaani esitaja. Ma palun teda ära kuulata ja mitte segada, pärast tulewad waidlused, kus igal üksikul Riigikogu liikmel wõimalus on wäljendada oma isiklikka seisukohti ja arwamisi.

Aruandja J. Jaakson: Pean tarwilikuks alla kriipsutada, et wastawalt nendele juhtnööridele on ka meie juures talitatud ja meie juures needsamad asutused ellu kutsutud, mis ette nähtud kommunistliku internatsionaali põhikirjas. Ka meie juures on töötamas pörandaalune kommunistlik partei, kes on oma kongressid pidanud ja oma kongressi protokollid ka lühidalt trükkida lasknud. (L. Johanson, sd.: Siseministri loaga!)

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Johanson, ma palun aruandjat mitte segada. (J. Piiskari, is., poolt segane wahelhüüe.) Rkl. Piiskar, ma palun juhatajaga mitte waielda. (L. Johanson'i, sd., poolt segane wahelhüüe.) Rkl. Johanson, ma teen Teile esimese hoiatuse.

Aruandja J. Jaakson: Üks sarnastest kommunistliku partei kongressidest peeti ära oktoobrikuus 1921 a., millest ka muuseas osa wõtsid kadunud Kingissepp, siis Anwelt ja teised tuttawad kommunistlikud tegelased. Sellel kongressil on üles seatud juhtnöörid kommunistliku töö organiseerimiseks meie kodumaal, ja nendest juhtnööridest paistab wälja, et siin on kawatsetud nii pöranda all, kui pöranda peal tegutseda ja nii palju, kui wõimalik, seda tööd pöranda peal organiseerida, sest pöranda all ei ole wõimalik suuri hulkasid oma ümber koguda, mida aga wäga tähtsaks tunnistati. Nende juhtnööride järele on siis ka siin toimetatud. Selle kohta on meil täiesti kindlad andmed olemas. Läbiotsimistel üksikute wahiallawõetud isikute juures ja nende korterite ja töölistekeldri läbiotsimisel on leitud palju materjaali, mis eeltähendatud salaorganisatsiooni üle kaunis selge pildi annab. Muuseas on leitud nõndanimetatud formõ i metodõ organisatsii opositsii täielik kawa, kuidas kommunistlikku tööd tuleb organiseerida, ja seda mitte üksi Eesti wabariigis, waid kõigis maailma riikides. Endise Riigikogu liikme Hansen'i juures on läbiotsimisel ära wõetud üks wenekeelne kiri, mis masinal on kirjutatud, 13 lehekülge pikk. Wiimane osa sellest on weel ümber kirjutamata jäänud. Kirjas on parandusi tehtud käega nähtawasti Hansen'i poolt. Sellest kirjast on näha, et meie kommunistlik organisatsioon täieliku aruandega on esinenud rahwuswahelise rewolutsiooni propaganda komiteele.

Selles kirjas räägitakse pikalt ja laialt terwest meie rewolutsioonilise organiseerimise töö loomisest ning edenemisest alates 1917 a. Iseloomulik selle kirjatüki juures on weel see, et siin Eesti riigi iseseiswust alati jutumärkide wahel tähendatakse. See tähendab, et selle kirja kirjutaja, ühtlasi ka see organisatsioon, kellest see kiri on wälja läinud, meie iseseiswust sõna tõsisel mõttes ei tunnista ja et nad sellest wõiwad rääkida ainult jutumärkides. (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja J. Tõnisson: Ma palun aruandjat mitte segada.

Aruandja J. Jaakson: Selles kirjas räägitakse edasi sellest, kuidas üksikud organisatsioonid, mis ennem olid iseseiswate sotsialistide erakonna ja sotsiaaldemokraatide käes, aegade jooksul üle läksid kommunistliku erakonna kätte, täielikult tema platwormile asudes ja ühtlasi ka tema taktikat omaks wõttes. Kirjas antakse täielik aruanne ja mitte üksnes meie kommunistlikkude organisatsioonide tegewuse üle, waid ka kassa üle ära tähendades, kuipalju on loota sissetulekuid ja kuipalju arwatakse olema wäljaminekuid. Kaebatakse selle üle, et sissetulekud on napid, kuna aga wäljaminekud õige suured on, kui töö täies hoos edasi peab minema, mille tõttu teatawad puudujäägid tulewad. Edasi räägitakse, et tulewa märtsikuus 8., 9. ja 10. peab siin ära peetud saama maa- ja metsatöölise ühisuste kongress — sjesd —, siis ka weel ametiühisuste kongress. Peale seda lubatakse weel täielikum aruanne kõige minewaaastase tegewuse kohta esitada.

On olemas terwe rida lendlehti, kus kõigis üles kutsutakse wägiwallaga meie riigikorda kukutama. Muuseas on weel minewa aasta lõpul wälja saadetud lendleht kommunistliku noorsooühingu poolt, kus nekrutitele tehakse ettepanek, kui kutsutakse sõjawäkke, siis tõesti sinna minna, sõjawäe õppustest osa wõtta ja õppida püssiga ümber käima, kuid püssi mitte tarwitada riigikaitseks, waid teatawal korral makswa korra kukutamiseks. Huitawad on ka kassa teated, mis on kätte saadud läbiotsimisel kommunistliku tööraha ühise wäerinna Riigikogu rühma toast. Nendest teadetest on näha, et oli täielik korraldus selle üle, kuidas abi anda kõigile, kes poliitiliste süütegude pärast wangis istuwad. (M. Martna, sd.: Kas see siis ka kuritegu on?) See ei ole mitte kuritegu, kui keegi hea-

tegelises mõttes abi annab neile, kes wangis istuwad. Siin on aga kindel korraldus loodud abiandmiseks poliitilistele kurjategijatele kommunistide hulgast ja on selleks kindlad protokollid peetud selle üle, kes wangis istuwad, kus kohal ja milles neid süüdistatakse. (M. Martna, sd.: Kas protokollide pidamine on kuritegu?) Nendest aruannetest on näha, et abiandmist on korraldatud mitte üksnes oma keskel, waid ka väljaspool. Huwitaw on ka see, et üks osa abiraha on saadud väliswaluutas, mis alati ümber rehkendatud Eesti markadesse wõrdlemisi kõrge kursiga — üks dollar nelisada kunni nelisada kümme marka. Ka meie töolistemaja ehitamiseks on pööratud abisaamiseks väljaspoole, nimelt välisriikide wastawate kommunistlikkude organisatsioonide poole. Sealjuures on huwitaw see asjaolu, et need abirahad on palutud saata mitte otsekohe meie töolistemaja esituse kätte, waid kaudsel teel siia saata esitusele üleandmiseks. (M. Martna, sd.: Mõistame, mõistame!)

Lõpuks on olemas weel Eestimaa töörahwa partei keskkomitee juhatuse kiri oma organisatsioonidele, oma kollektiividele, milles öeldud, et Eestimaa töörahwa partei keskkomitee on asutatud nende juhtnõotide põhjal, mis wastawad internatsionaali poolt antud juhtnõotidele. Samuti on selles kirjas üles kutsutud kollektiivide asutamisele igalpool riigiasutustes, tööstusettewõtetes, kui ka maa-töölise hulgas, kus vähemalt 2—3 kommunisti poolehoidjat leidub. Nende kollektiivide ülesandeks on agitatsiooni juures propageerida uue korra teostamist töörahwa walitsuse ja proletariaadi diktatuuri kaudu. Selle juhtkirja p. 12 on öeldud, et kollektiivide kohus on alaliselt selle järele walwata, et töörahwa parteisse pääseksid ainult kindlad klassiteadlikud töölised, kes täielikult seisawad kolmanda internatsionaali platwormil.

Kõik see materjal, mis komisjoni tarwitada oli, wiis komisjoni sellele seisukohale, et meil on tegemist niisuguse organisatsiooniga, kelle ülesandeks on maksma riigikorra kukutamine wägiwalla abil ja et selle organisatsiooniga ühenduses seisawad juba wahiall olewad, kui ka need Riigikogu liikmed, keda tahetakse wahi alla wõtta. (K. Ast, sd.: Enne pidid ikka liikmed olema, nüüd seisawad ainult ühenduses.) Kui need Riigikogu liikmed kinni

wõeti ja üle kuulati, siis ei ole nad seda ka mitte salganud. (M. Martna, sd.: Mis nad ei ole salganud?), et nad kolmanda internatsionaali alusel seisawad ja selle sisulised määrused kui ka selle taktika oma kohta makswaks tunnistawad.

Kõigil neil põhjustel jõudis komisjon sellele seisukohale, et materjaali on selleks täiesti küllalt, et ülaltähendatud süüdistust tõsta. Wiimase küsimuse kohta, kas need Riigikogu liikmed, kes wahialla on wõetud, on tõesti tabatud kuriteo pealt, wõttis komisjon arwesse järgmist, nagu juba alguses tähendasin, on süüdistus tõstetud mitte selles, et nemad riigi wägiwaldseks kukutamiseks juba midagi oleks ära teinud, waid ainult selles, et nemad on loonud organisatsioonid riigi wägiwaldseks kukutamiseks ja on osa wõtnud nendest organisatsioonidest. See on wältaw kuritegu ja selle korda saatmiseks ei ole tarwis et juba midagi oleks ära tehtud. Tarwis on ainult, et kaebealusel sel momendil, kui nad kinni on wõetud, on tegutsenud kui nimetatud organisatsiooni liikmed. See on aga käesolewas asjas kindlaks tehtud.

Kõik kaebealused on kinni wõetud just neil koosolekutel, kus nemad tegutsesid kui eeltähendatud organisatsiooni liikmed. Sellepärast oli komisjoni arwamine, et nemad tulewad lugeda kuriteo pealt tabatuteks ja oli kohtuwõimudel õigus neid wahi alla wõtta.

Kõigil neil põhjustel jõudis komisjon otsusele, et wahialla wõetud Riigikogu liikmeid tuleb lubada kohtuwõimudele wahialla jätta, kuna neid Riigikogu liikmeid, kes weel ei ole wahi all, kelle wastu aga on tõstetud süüdistus § 102 järele, tuleb lubada kohtuwõimudele wahialla wõtta. Panen Riigikogule ette wastu wõtta eeltähendatud komisjoni otsus.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud näärad rahwasaadikud! Rahwaesitusel tuleb otsustada täna küsimus, kas lubada toime panna enda kallal sarnast operatsiooni, mille tagajärjel kümnes osa tema majesteedi, rahwa esitusest tuleks lõpuliikult eemaldada ülesannete täitmisest, milleks neid usaldanud iga kümnes Eesti wabariigi kodanik.

See küsimus on sedawõrd tähtis, et mitte üleearne ei ole üksikasjaliselt selgitada: 1) kas wormiliselt sarnaseks samuks küllalt põhjusi on, ja 2) kas see

samm ka sisuliselt otstarbekohane ja õigustatud. Mina peatan peaausjalikult selle küsimuse wormilise külje juures, kuna teise, nimelt sisulise külje juures minu parteikaaslased meie seisukohti awaldawad. Koosseisu komisjoni poolt teile kättesaadetud mõnerealine põhjenduskiiri on äärmiselt puudulik selleks, et isegi selle asja wormilise külje üle selgusele jõuda. See sisaldab ainult ettepanud süüdistust ja komisjoni otsust ilma, et tõendusmaterjaalist, millel see otsus põhjeneb, üldse absoluutselt midagi oleks ette toodud. Seal puuduwad täiesti motiivid, wälja arwatud ainult wiimases osas, mis puutub kuriteolt tabamise momenti, ja mille kohta lühidalt ette toodud motiivid. Mina pean ütlemata, et mitte asjata komisjon seletuskirjas ei waiki nendest põhjustest, waid see waikimine on suurel määral tingitud sellest, et üldse midagi ei ole, millest rääkida. Et see nii on, selgus, kui kuulsime wäga lugupeetud komisjoni aruandja poolt täiendawalt suusõnaliselt ettekantud põhjendusi. Nende põhjenduste juurde tulen edaspidi üksikasjalisemalt. Kõigepealt asudes esimese küsimuse selgitamisele: kas tuleb ettepanud materjaalide läbi tõendatuks lugeda, et meie juures tegutsemas oli salaorganisatsioon, kes oma ülesandeks oli seadnud Eesti wabariigis maksma riigikorra kukutamise wägiwalla läbi, peab tõendama, et ettekantud materjaalide järele on küll selgeks tehtud, et meil tegutsemas oli pörandaalune, salajane ilma registreerimata Eestimaa kommunistliku partei — III internatsionaali sektsioon. See on selgeks tehtud aktidele juurdelisatud kongressi otsusega ja lendlehtedega, mis nende poolt wälja antud. Sellejuures ei ole mingisugust kahtlust. Nüüd oleks waja siis selgitada järgmist küsimust: kas see partei on sarnane, et temast osawõtmine kuulub uue nuhtlusseaduse § 102 alla. Selle küsimuse jaatawaks otsustamiseks ei ole komisjoni poolt ette toodud muid tõendusid, kui ainult seda esiteks, et kolmas kommunistlik internatsionaal on rahwuswaheline organisatsioon ja et tema põhikirja § 1. järele, mida aruandja siin tsiteeris, seisab selle kommunistliku rahwuswahelise internatsionaali ülesanne selles, et organiseerida ühisele tegewusele kõigi maade proletariasi, kelle ühine püüe on kõigi klassiwahede kaotamine ja kommunistliku korra maksmapanemine. Seesama ülesanne pidi Eestis selle kommunistliku in-

ternatsionaali sektsioonil olema, üldise põhikirja järele, mille § 1. meile aruandja ette kandis. Sellest kõigest on selge ainult, et tegemist on kindla poliitilise organisatsiooniga, poliitilise parteiga, kes omale ülesandeks seadnud kodanlise ühiskondliku korra kukutamise. Kuid just see wiimane asjaolu, et siin kindla poliitilise organisatsiooniga, poliitilise parteiga, kui sarnasega tegemist on, kes teatud kindlad ühiskondlikud ideaalid on üles seadnud, räägib selle poolt, et siin ei saa mitte tarwitusele wõtta uue nuhtlusseaduse § 102. See räägib osawõtmisest seltsidest, mis wägiwallaga tahawad riigikorda kukutada. Palju õigem oleks olnud kwalifitseerida osawõtmist kommunistlikust pörandaalusest organisatsioonist u. n. s. § 126 järele, kus räägitakse seltsidest osawõtmisest, mille ülesandeks ühiskondliku korra kukutamine. Ma toonitan weel kord, et käesolewal juhtumisel tuleb kindlasti wahet teha sotsiaalse rewolutsiooni ja poliitilise rewolutsiooni wahel, riigikorra kukutamise ja ühiskondliku korra kukutamise wahel. Kõik tõendused, mis kommunistliku internatsionaali kohta ette pandi, lubawad kõigerohkem oletada seda, et kommunistlik partei, kui mitte otsekohe praegu, siis lähemas ehk kaugemas tulewikus kawatseb tõepoolest teostada sotsiaalset rewolutsiooni, tahab praegumakswat kodanlist ühiskondlikku korda kukutada ja selle asemel kommunistlikku korda sisse seada. Aga et seegi ühiskondliku korra kukutamine peaks juba praegu wägiwallaga läbi wiidama, selleks ei ole see partei mingisuguseid samme astunud. Siis härra aruandja tsiteeris ühte üleskutset, see oli kommunistliku noorsoo organisatsiooni üleskutse, mis oli laiali laotatud sõdurite seas ja kus aruandja sõnade järele pidi olema leida järgmist: et tuleb küll püssid kätte wõtta, siis kui neid antakse, neid aga tuleb tarwitada kätteandjate eneste wastu. Pean tähendama, et see tsiteerimine mitte täiesti õige ei ole. (W a h e l h ü ü e: Tsiteerige isel!) Härra aruandja käes on dokumendid, mul kahjuks neid ei ole. Kui teie loeksite seda üleskutset, siis leiaksite sealt lause umbes sarnasel kujul, nagu ma teile ette loen: „kui teid mobiliseeritakse sõjaks nõukogude Wenemaa wastu, siis tarwitagem neid sõjariistu oma käskijate wastu.“ (N a e r. S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d. J. S o o t s, p ö l.: A g a o n t e i n e d o k u m e n t, k u s e i o l e s e d a.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun rahu.

A. Jõeäär (sd.): Sellega on riigikorra kukutamise eeltingimiseks, vägiwaldselt riigikorra kukutamise eeltingimiseks sarnane moment seatud, millest meie kindlasti ei tea, kas ta ülepea tuleb; praegu on wõimata teada, kas tuleb üldse sarnane aeg, et meil waja mobiliseerida oma sõjawäge nõukogude Wenemaa vastu, kellega praegu rahujalal elame. Praeguse rahwuswahelise seisukorra juures ei ole meil mingisugust põhjust oletada, et sarnaseks mobiliseerimiseks peaks lähemal ajal wajadus tekkima. Kui see kord peaks tekkima, siis sarnaste oletuste põhjal ei tohiks ometi weel sarnast järeldust teha, kui oleks sellega juba üles kutsutud praeguse riigikorra kukutamisele. Sarnast järeldust teha oleks natuke liig julge. Üldse ei ole aga näha, et kommunistlik organisatsioon midagi konkreetset oleks kawatsenud, ma ütlen, see ainus tõendus, üleskutse, on ka ainult sõnad ja muud midagi, seal ei ole õieti ka mingisugust üleskutset tegudele üleminekuks näha, üldse ei sellest üleskutsest, kui ka kõigist muust põrandaaluse Eestimaa kommunistliku partei — III internatsionaali sektsiooni — tegewusest ei ole näha, et nende poolt tõepoolest mingisugust konkreetset kawatsust wõi wähemalt ettewalmistuskatset Eesti riigikorda wägiwaldselt kukutada tehtud oleks. Ja mina arwan, seda peab kõige paremini teadma härra Sinowjew, kellele tegewuse aruanne ette kanti ja kes seda tegewust kokkuwõttes järgmiste sõnadega hindas: kommunistliku internatsionaali sektsioon Eestimaal ei ole muud teinud, kui ainult lobisemisega aega wiitnud ja oma ridadest rohkesti prowokaatorid andnud. (W a h e l h ü ü d e d.) Tähendab, kui ta ainult lobisemisega aega wiidab ja tegelikult midagi ei ole ette wõtnud, isegi sotsiaalse rewolutsiooni abil kodanlise ilmakorra kukutamiseks eeltööde tegemisele ei ole asunud, siis, tähendab, ei ole meil nüüd põhjust hakata neile sarnaseid teeneid külge luuletama, mida nemad teinud ei ole. Meie näeme, kui passiwsed olid arreteeritud Riigikogu liikmed kinniwõtmise momendil, kus nad sõjariistu isegi seal mitte enesekaitseks ei tarwitunud, olgu, et neil sõjariistade kandmise luba oli ja igal neist sõjariist kaasas. (J. S o o t s, põl.: M i t t e i g a l.) Ja nemad ei tarwitunud sõjariista seal, kus neile seadus õiguse oleks andnud seda tarwitada.

Nende kinniwõtmine oli nende wabaduse seaduswastane kitsendamine ja seal annab kriminaalseadus õiguse enesekaitseks sõjariista tarwitada, ilma et selle eest kohus mingisugust karistust määraks. Kui nad sarnasel korral sõjariistu oleks tarwitunud, siis wähemalt oleks wõinud neilt loota mingisugust aktiwiteeti ka teistel juhtumistel. Kui nad sedagi ei teinud, mida seadus lubab, siis ei ole meil põhjust oletada, et nad kunagi mingit ettewalmistust oleks teinud selleks, et wälja astuda sõjariistus riigikorra kukutamiseks. (A. A n d e r k o p p, tõer.: K a s k õ i k p e a w a d s ü n d i d e s t a p m a j a w a r a s t a m a ?) Nüüd wõiksite teie mulle küsimise ette panna, kas ei ole ükskõik, misuguse paragrahwi põhjal arreteeritud Riigikogu liikmeid süüdistatakse. Kuigi ei ole selgeks tehtud, et kommunistlikku organisatsiooni wõiks sarnaseks nimetada, mis makswat riigikorda wägiwaldselt tahab kukutada, siiski peab tõendatuks lugema, et see organisatsioon tahtis kukutada kodanlist ühiskondlikku korda ja eks siis ole ükskõik kumma paragrahwi järele neid karistada, kes sarnasest selt-sist osa wõtnud, sest karistus on mõlema paragrahwi järele, nii § 102, kui ka § 126 järele ühesugune: 8 aastat sunnitööd. Milles siis see wahe seisab? Pean tähendama, sarnane wastuwäide oleks täiesti õiglustatud olnud, kui meil Eestis ei oleks põhiseadust ja demokraatlikku korda ja kui meil ei oleks sarnast üldemokraatliku waadetega siseministrit, kes deklareeris siit kõnetoolilt, et ta täiesti ideelist kommunismi pooldab ja sarnaste vastu kõige sügawamat sümpaatiat tunneb. Mina mõtlen, et ta nende ideeliste kommunistide all ei mõelnud mitte ainult kaitsepolitsei agente, keda ta nende ridade täiendamiseks omalt poolt kommunistide organisatsioonidesse komandeerib, waid ka neid, kes kommunistliku internatsionaali põhimõtted oma ühiskondlikuks ideaaliks seadnud. Milles seisab siis õieti see lubatud ideeline kommunism, kui keelatakse kommunistliku internatsionaali põhimõtteid omaks tunnistada. Kui meil Eestis ei oleks põhiseadust, mille § 2 määrab ära riigi piirid ja § 1 — riigi iseseiswuse, mida ütleks meile siis need uue nuhtlusseaduse §§ 100 ja 102, mille redaktsioon samasugune on, nagu ta krenskiajal makswa pandud. Mida ütleb teile § 100, mille redaktsiooni Eesti riigiwõim ei ole senniajani tarwilikuks arwanud mingisuguse eriseadusega muuta. See

on väga lihtne ja selge. Süüdlane katsus Wenemaal makswat riigikorda wägiwaldselt muuta ehk Wenemaa küljest mingisugust tema osa ära lahutada — nuheldakse sunnitööga ja § 102 räägib kahekülsa-aastasest sunnitööst neile, kes loowad seltsi § 100 ettenähtud kuriteo kordasaatmiseks. Kui nüüd meie kohtunikud, kellel see seaduse tekst sarnasel kujul ees seisab, tahaksid seda seadust sõnasõnalt mõista, siis, ma ütlen, austatud härrad Riigikogu liikmed, peaksime wist meie kõik, kes meie riiklikul alusel seisame, kes meie Eesti riiki oleme aidanud Wenemaa küljest eraldada, siis peaksime meie kõik paremalt kunni pahema tiiwani... (L. Johanson, sd.: Wälja arwatud maaliit ... u. n. s. § 100 järele wastutusele wõetud saama selle eest, et meie oleme wägiwaldselt seda ühte riigiosa Wene riigist lahutanud ja siis oleks need, keda praegu süüdistatakse, küll ainsad, kes seda mitte ei ole tahtnud teha. (Naer. J. Soots, põl.: Meie oleme rahulepinguga lahutatud.) Aga meie oleme nuhtlusseaduse siiski wanas redaktsioonis makswa jätnud. Kuid ma ütlen, et meie nii kaugele ei wõi minna, meie ei wõi sarnased tähesööjad olla. Meil on põhiseadus maksew, mis meil riigipiirid kindlaks määrab ja see põhiseadus on iseenesest, ilma et ta otsekohe oleks rääkinud muutmise, temale wastukäiwas osas ära muutnud u. n. s. § 100 ja sellega ka tema sisu teisiti ära määranud. See on täiesti kindel ja arusaadaw, kuid just seesama Eesti wabariigi põhiseadus, mille wastu meil Eestis ei wõi käia ükski maksew seadus ja mis on juhtnööriks meie kohtute tegewuses, seesama Eesti wabariigi põhiseadus on automaatselt ära muutnud ka uue nuhtlusseaduse § 126, mis ära keelab poliitiliste sihtidega organisatsioonide tegutsemise, sest seal ei räägita mitte wägiwaldsest riigikorra kukutamise, aga seal räägitakse organisatsioonidest, kes omale ülesandeks on seadnud makswa ühiskondliku korra kukutamise. Ja kui meie seda paragrahwi tahaksime tarwitada, siis tuleks tingimata wastolu meie põhiseaduse ja selle § 126 wahel ja sellepärast on arusaadaw, mispärast kohus käesolewal juhtumisel kaebaluseid wastutusele ei ole wõtnud § 126 järele, mille järele nad endises weneaegses tsaaririigis wastutusele oleks wõinud wõetud saada. Selle tõttu on otsitud teine ettekäane — § 102, milles ettenähtud tundemärke aga selle organisatsiooni

kohta selgeks tehtud ei ole. Kõigest sellest loogilist järeldust tehes, peab otsusele tulema, et kui andmetega, mis siin ette kantud, tõendatud ei ole, et meil oleks tegutsenud põrandaalune organisatsioon, kes omale ülesandeks seadnud makswa riigikorra kukutamise wägiwaldsete abinõudega, siis ka üldse kõnet ei wõiks olla üksikute Riigikogu liigete osawõtmisest sarnasest organisatsioonist. Kui aga siiski asuda komisjoni enamuse seisukohale ja oletada, et meil tegutsenud kommunistlik partei juba algusest peale tõesti kawatses riigipööret korda saata, tekib siiski weel mõnigi küsimus. Meile tsiteeriti kommunistliku internatsionaali põhikirja, mis on ometi mitu aastat tagasi makswa pandud, meie tsiteeriti siin, kongressi otsuseid, mis 1920 aastal tehtud. Mu härrad, mispärast siis juba korraga kohe ei wõetud wastutusele neid kommunistliku internatsionaali alusel seiswate organisatsioonide liikmeid, kui nad walimistel esinesid. Kui kõik nii selge oli, miks juba siis kohe ei wõetud arreteerimisi ette. Tähendab, kui neid praegu arreteeriti, siis pidi wahepeal midagi sündinud olema, mis walimiste ajal maksnud olukorda oleks muutnud, aga selle kohta ei ole meile absoluut midagi komisjoni poolt ette toodud; ei ole ette toodud sellepärast mingisuguseid uusi andmeid, et neid ei ole olemas. Kui meie siiski enamuse seisukohale asume, kes tunnistas, et põrandaalused kommunistid tahtsid wägiwallaga riigipööret korda saata, siis, mu härrad, kas on teil ükski tõendus ette toodud selle üle, et nendest Riigikogu liigetest, kes on arreteeritud ehk neist, keda kawatsetakse weel arreteerida, üksainuski liige oleks kuulunud sellesse põrandaalusesse organisatsiooni, kas ükski neist on olnud tema juhatause liikmeks wõi liht liikmeks. Waadake, teile tsiteeriti kommunistliku põrandaaluse organisatsiooni kongressi protokoll, millest olid osa wõtnud Anwelt, Kingissepp ja teised. Kas oli nende nimede seas ühtainust praegu arreteeritud Riigikogu liiget. Neid ei leitud seal, neid ei olnud seal. Ja millega on selgeks tehtud, et nad on selle organisatsiooni liikmed. Selleks ei ole absoluut mingisugust tõendust, waid siin tahetakse teha järeldus, et, waadake, nemad on olnud Eestimaa töörahwa partei liikmed, nad on töörahwa ühises wäerinnas, nad on mitmesuguste ametiühisuste liikmed olnud ja need on kõik kuidagi wiisi ühenduses

selle põrandaaluse kommunistliku organisatsiooniga ja sellest sidemest tahetakse järeldada, et nemad on ka selle organisatsiooni liikmed olnud. No, niisugust waba järeldust ilma tõenduseta on ikka väga raske teha. Ja kui komisjoni enamus leiab, et see täiesti ükskõik on, kas arreteeritud Riigikogu liige on ametiühisuse liige, mis profinterni alusel seisab, kas ta kuulub töörahwa ühisesse wäerinda, Eestimaa töörahwa parteisse, wõi mõnda muusse ühisesse, mis III internatsionaali tunnistab, ja teda igal tingimisel tuleb selle eest, kui riigikorra kukutamiseks tegutsenud organisatsiooni liiget wastutusele wõtta, siis peab küll ütlemä, et juriidiliselt sarnast seisukohta põhjendada kuidagi wiisi ei saa. Meil tuleb kindlat wahet teha põrandaaluse kommunistliku partei, töörahwa ühise wäerinna, Eestimaa töörahwa partei ja ametiühisuste wahel. Ma paluksin härrat komisjoni aruandjat seletada, missuguses nendest organisatsioonidest on ükski arreteeritud Riigikogu liigetest seisnud ja milles on ta tegewus awaldunud. Ma oleks väga tänulik aruandjale, kui ta ette kannaks töörahwa ühise wäerinna juhtnõõrid, kus seletatud on, et sinna ühisesse wäerinda wõetakse wastu ka inimesi, kes mitte ei kuulu kommunistliku partei hulka, waid et töörahwa ühine wäerind on loodud selleks, et ka neist kihtidest, kes mitte ei ole kommunistid, inimesi wõimalikult rohkesti walimistel kaasa tõmmata. Mitte millegagi ei ole komisjoni aruandja meile selgeks teinud, et töörahwa ühise wäerinna poolt Riigikogusse walitud liikmed oleks rohkem kommunistlikude ideaalide poolehoidjad, kui nende walijad. Mitte mingisugust wahet ei ole ei ühede, ega teiste, walijate ega ka nende walitute wahel, waid ühesugused ideaalid on neil kõigil olnud. Ja sarnasel korral, kui aktides olewate tõendustega selgeks on tehtud, et ühisesse wäerinda wõiwad kuuluda ka mittekommunistlikud erakonnad, siis peab iga üksiku ühise wäerinna liikme kohta wähemalt selgeks tegema, et ta on kuulunud peale ühise wäerinna weel mingisugusesse põrandaalusesse organisatsiooni, mis keelatud. Seda ei ole aga mitte ühegi arreteeritud Riigikogu liikme kohta selgeks tehtud. Seda wähem põhjust on neid wastutusele wõtta sellepärast, et nad mitmesugustes ametiühisustes tegewad on olnud, millised ametiühisused on profinterni põhimõttelised alused omaks tunnistanud,

mille juhatus kommunistliku internatsionaali juures asub. Et arreteeritud Riigikogu liikmed ülekuulamisel seletanud, et nad kolmanda internatsionaali põhimõtted omaks tunnistawad, ka seda kandis aruandja kui süütõendust ette. See on aga igalühel teada, samuti nagu weel meil teada, et meil poliitiline mõttewabadus ja ühegi ideaali poolehoidmise eest wastutusele wõtta ei saa. Mingisugust riigikorra kukutamist kawatsetud ei ole ühelgi ametiühisusel, ka mitte neil, kes tunnistawad kolmanda internatsionaali põhimõtteid, ja on koondunud profinterni alla; ei ole ametiühisused loodud muuks, kui majanduslikuks wõitluseks tööandjatega, ei ole weel kusagil maal kuulda olnud, et mõned ametiühisused oleks selleks loodud, et riigikorda kukutada. Meie näeme ka hoopis wastupidist, kui aruandja järeldab sellest aruandest, mis leiti Hansen'i käest, mida aruandja ette kandis; näeme seda, et maatöölise ühisused ei ole meil tegutsenud mitte kunagi riigikorra kukutamise sihiga. Sellest aruandest selgub, et maatöölise ühisused endile puhtmajanduslikud sihid ja ülesanded üles seadnud. Ühtlasi on see aruanne ka kõige rängem süüdistus meie kodanlise walitsewa enamuse wastu, kes on loonud oma tegutsemisega kodanikkude seas sarnase pinna, mis wastuwõtlik kolmanda internatsionaali kihutustööle. Nüüd, lõpuks, kui selgeks ei ole tehtud, et ükski ei arreteeritud Riigikogu liikmetest ega ka neist, keda tahetakse arreteerida, ei ole kuulunud mingisugusesse salaorganisatsiooni, waid et nad tegutsenud on legaalses ühingutes, mis on registreeritud kohtuwõimude poolt ja mis ei ole tänapäewani sulatud — siis ei wõi juttugi olla sellest wiimasest oletusest, nii kui oleks arreteeritud Riigikogu liikmed kuriteolt tabatud. Kui nad keelatud organisatsioonist ei ole osa wõtnud, siis ei wõi kuriteost juttugi olla, ega ka sellelt tabamisest. Kuid ma pean tähendama, et ka siis, kui komisjoni enamuse seisukohaga selles wiimasest küsimuses ühineda, et u. n. s. § 102 ettenähtud kordadel alati on tegemist wälta-wa kuriteoga ja igal momendil, kus tabataw tegutseb oma sihtide kättesaamiseks, teda arreteerida wõib, kui kuriteo pealt tabatud, peaks, et arreteerimist õiglustada, wähemalt selgeks olema tehtud, milles see tegutsemine kõnealolewal korral seisib. (M. Martna, sd.: Suitsetamisest.) Seda ei ole aga komisjoni aruandja mitte ette kannud. Kõik arre-

teeritud Riigikogu liikmed ei ole mitte koosolekult tabatud, üks isegi kodust, milles seisis siis tema tegutsemine? Kas selles, et ta saapaid jalga pani, et koosolekule minna? Ainult kaks Riigikogu liiget on töolistekeldris linnawalimiste asjas ärapeetud koosolekult kinni võetud, teised kaks Riigikogu liiget, nagu nemad oma kirjas awaldawad, tabati sel momendil, kui nemad kõrwalruumides on suitsetanud. Neid on seega suitsetamise pealt tabatud. Oleks nemad suitsetanud mõne püssirohuwaadi otsas, mille tõttu mõni riiklik hoone oleks wõinud üles lennata, siis oleks weel wõinud arwata, et siin on tegemist tegutsemisega kuritahtliku sihiga, aga sarnasel korral, nagu käesolewal juhtumisel, kus asi „töolistekeldris“ sündis, ei ole millegiga suitsetamise kuritahtlik siht selgeks tehtud. Kui ühineda komisjoni arwamisega, et tegutsemine seisis selles, et arreteeritud Riigikogu liikmed tabamise momendil osa wõtsid koosolekutest, kus nemad oma poliitilisi ideesid tahtsid läbi wiia, siis loogiline järeldus sellest oleks see, et nemad kõige pealt oleks wõinud arreteeritud saada Riigikogus, kus nemad tegutsesid samade ülesannete täitmisel. Aga ma arwan, et meie ei wõi nii kaugele minna, et meie wõiksin sarnast oletust lubada, et Riigikogu liige, teatud poliitilise partei liikmena oma poliitilisi ülesandeid täites, kes kodukorra järele mingisugust wastutust ei kanna, — oma poliitiliste awalduste eest, peale selle, mis kodukorras ette nähtud, et tema sarnase tegewuse eest arreteeritud wõiks saada kaitsepolitsei poolt. Nii et kõik need küsimused, mida koosseisu komisjon on üles seadnud, kolm küsimust, minu arusaamise järele tuleks otsustada eitawalt. Kui meil üldse tegemist peaks olema demokraatliku riigikorra kukutamise, wõi kukutamise kawatsusega kas üksiku isiku wõi selleks koondatud ühingu poolt, siis sarnases uue nuhtlusseaduse paragrahwides 100 ja 102 ettenähtud kuriteos wõiksid ennem süüdi olla need, kes sarnase kinniwõtmise on organiseerinud, sest siin on tegemist kodanikkude poliitilise wabaduse õiguse kitsendamise ja rahwaesituse õiguste rikkumisega, põhiseaduse rikkumisega ja seda wõib kvalifitseerida kui riigipööret, mis on sihitud ülewalt alla, aga mitte all ülesse. Meie arwame oma kohuseks sarnase demokraatliku põhimõtte rikkumise wastu kõige kindlamini wälja astuda. Meie oleme küll kindlad selles, et kui

nõukogude wabariigis keegi oleks julgenud sarnasel wiisil arwustada maksmapandud korda, kui seda on teinud arreteeritud Riigikogu liikmed, siis arwatawasti oleks seal talitatud nendega samuti, wõi isegi weel karmimate abinõudega, sest meie teame, kuidas nõukogude Wenemaal sotsiaaldemokraatidega ümber käiakse, kuidas neid wangimajadesse paigutatakse ja seal weresaunad toime pannakse. Kuid meie teame, et Wenemaal ei ole mitte demokraatlik kord, waid seal walitseb diktatuur, aga meie kaitseme demokraatiat ja sellepärast on meil õigus protesteerida sarnase talitamisest wastu, tulgu see paremalt wõi pahemalt poolt. Kui käesolewal juhtumisel tarwitatakse Wenemaa eeskujut, kui arreteeritakse inimesi poliitilise meelsuse pärast, mis on sihitud selle kodanlise ilmakorra wastu, siis peame meie sellest loogilise järelduse tegema, et meil ka diktaatori tahetakse maksma panna, kuid juba wastupidist, see on — kodanluse diktaatori ja seda ei tohi olla. Meie peame oma riigi, kui demokraatliku riigi prestiiži alal hoidma, sest ainult siis suudame alal hoida oma riikliku iseseiswuse Lääne-Euroopa demokraatia toetusel. Selle tõttu julgen ma esitada Riigikogule wastuwõtmiseks järgmise ettepaneku:

„Riigikogu otsustab: 1) Põhiseaduse § 49 põhjal kohtuwõimudele Riigikogu liikmete Paul Keerdo, Hendrik Allik'u, Wladimir Kangur'i, Jaan Tomp'i ja Aleksander Janson'i wahi alla jätmiseks mitte luba anda ja neid wangistusest wabastada.

2) Kohtuwõimudele Riigikogu liikmete Hans Heideman'i, Jaan Rea ja Rudolf Pälson'i wahi alla wõtmiseks mitte luba anda.“

K. Ast (sd.): Wäga lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Minu parteiseltsimees rkl. Jõeäär on pikemas kõnes näidanud, kui põhjendamatul ja kui nõrgal jalgal seisawad need süüdistused, mis on tõstetud uue nuhtlusseaduse § 102 järele wangistatud ja wangistada tahetawate Riigikogu liigete wastu. Tema on näidanud, et see protsess on lawastatud nii nõrgalt, et sellega õieti mitte ei oleks tohtud Riigikogu ette astuda. Minul ei ole minu parteiseltsimehe Jõeäär'e seletustele kuigi palju juurde lisada, waid ma tahan omalt poolt, kuna ma olin sama komisjoni liige ja wõisin asjaga lähe-

malt tutwuneda, teha ainult mõningad üldise iseloomuga tähendused.

Käesolew kommunistide protsess ei ole mitte esimene, kindlasti ei jää see ka mitte wiimaseks. Juba esimesel Riigikogul tuli oma liigete wäljaandmise küsimusega tegemist teha, kuid kõik eelmised protsessid, ükskõik kas nendesse Riigikogu liikmed olid segatud wõi mitte, olid siiski oma juriidilise ülesehituse poolest, kui ka süüdistusmaterjaali rohkuse poolest palju paremini lawastatud ja palju paremini põhjendatud, kui käesolew protsess. Üldse on märgata, et mida rohkem neid protsesse tuleb, seda lahjemaks, seda kuremariinlikumaks nad lähewad ja seda raskem on wangistatud ja kohtu kätte antud isikuid inkrimineerida. Kui meie weel meelde tuletame 115 protsessi, siis peame ütleva, et see nii mõneski suhtes wäga põhjendatud protsess oli. Seal figureerisid riigiäraandjad otsekohesed ja kaudsed. Seal oli üksikute isikute kohta sõjawäeline spionaash kindlasti tõendatud, seal oli kõigi tunnuste järele tegemist põrandaaluse salajase organisatsiooniga, kes meie riigikorra wägiwaldse kukutamise suunas tegutses. Edasi mäletame protsessi, mis tärkas Wiktor Kingissepp'a wangistamise ja tapmise järele, millise protsessi kohta ka öelda wõib, et kuigi seal üksikute süüdistatawate isikute kohta süüdistus wast küllalt selgelt ja silmapaistwalt põhjendatud ei olnud, wõisime siiski leida tõekstehtud tunnustusi põrandaalusest, riigiwastasest tööst, salajasest organisatsioonist, kelle käsutada isegi abinõud uulitsa-wäljaastumiseks olid. Siis järgnes teisi protsesse. Hiljuti oli kommunistliku noorsooühingu protsess, mis lõppes neil päewil, ja kus suurem osa süüalustest priiks mõisteti; wist ainult 3 inimest leiti kohtu poolt süüdi olewat, kes siis ka sunnitööle mõisteti. Kuid see protsess oli nii palju kui ajakirjandusest jälgida wõis, juba hoopis kahwatum ja nõrgem oma süüdistusmaterjaali poolest ja prokuratuuril oli wäga raske kõigi süüaluste kohta süüdistust kaitsta ning ülewal hoida. Kui meie wõtame kõige wiimase protsessi, see tähendab, selle protsessi, mis täna Riigikogus kõne all on, selle tõttu, et tema liikmed selles protsessis süüdistatakse, siis peab ütleva, et selles protsessis mitte mingisuguseid tunnuseid ei leidu wangistatud ja wäljanõutud isikute süüdistamiseks uue nuhtluseaduse § 102 järele. Terwe süüdistus on ehitatud ainult selle peale, et süüalu-

sed ise on tunnistanud, et nemad seisawad kommunistliku III internatsionaali alusel, ja et õige rikkalikust dokumentide tagawarast selguwat, et ka need organisatsioonid, milles nad tegewad, III internatsionaali alusel on seisnud, mõningal juhtumisel sinna isegi aruandeid läkitanud ja wastawaid juhtnöore sealt saanud. Kõik on õieti selle peale rajatud. Kui wänasti nõiaprotsessidest teame, et seal figureeris süüdistusena see, et kuritegeline ja nuhtlust teeninud isik olla ühenduses seisnud kuradiga ja temaga salasepitsusi pidanud, siis on meil praegu samasuguse nõiaprotsessiga tegemist, ainult kuradi asemele on siin III internatsionaal paigutatud. III internatsionaaliga ühenduses seismine ja III internatsionaali ideeliste aluste tõekspidamine on süü, mille eest inimesi kohtulaua ette tassitakse.

Ma palun teid kindlat wahet tõmmata põrandaaluse kommunistliku organisatsiooni ja legaalsete kommunistlikkude organisatsioonide wahel. Minu eelkõneleja juhtis juba selle peale tähelpanu ja ma kordan weel, et komisjonis, kus see küsimus arutusel oli, selgus mõningaist dokumentidest, — aga ka enne nende dokumentide esitamist oli kõigil teada, — et Eestis tegutseb juba pikemat aega, sõjajast peale, põrandaalune salaorganisatsioon, mis kannab nime „Eestimaa kommunistlik tööliste partei“ — III internatsionaali sektsioon — ja siis weel „Eestimaa kommunistlik noorsoo ühing“ — kommunistliku III internatsionaali noorsooühingu sektsioon. Nende kahe organisatsiooni kohta — teiste olemasolust ei ole midagi teada — wõin ma öelda, on selgeks tehtud, et nemad tõepoolest meie riiklikku korda ei tunnusta, selle kukutamise endale eesmärgiks on seadnud ja oma eesmärgi wägiwaldsete abinõudega teostada tahawad. Aga see on, nagu nimetatud, põrandaalune kommunistlik organisatsioon. Kui ma aga komisjonis, kus mitte wõimalik ei olnud kõiki dokumente läbi waadata, sest siis oleks selle asja uurimine weninud mitmeks nädalaks, küsimusega pöörasin härra komisjoni aruandja Jaakson'i poole, et kas tema materjaalidega lähemalt tutwunedes on leidnud mingisuguseid tõendusi selle kohta, et wangistatud Riigikogu liikmed oleks ühenduses seisnud põrandaaluste organisatsioonidega, siis pidi härra aruandja ütleva, et tema sarnaseid tõendusi ei ole mitte leidnud. On ainult ühe Riigikogu liikme kohta, nimelt härra Kangur'i

kohta, teada, et tema juures leiti mõningad dokumendid, millest võiks järeldada, — mitte otsekoheselt, vaid kaudselt, — et tema seisis ühenduses põrandaaluse kommunistliku noorsooühinguga, juhatas võib olla seda organisatsiooni ja oli seal üheks tegewamaks isikuks, ma ütlen, seda võib nende dokumentide põhjal ainult oletada. Mina isiklikult pean neid dokumente niivõrd tähtsaks, et nende dokumentide põhjal minu arwates süüdistust tõsta võib selles, et Riigikogu liige Kangur põrandaaluse kommunistliku noorsooühingu tegewusest osa on wõtnud. Kuid teiste Riigikogu liigete kohta ei ole aga mingisuguseid andmeid materjaalide wirnas, — seda materjaalide wirna ei saagi kuigi tähtsaks pidada, sest et see awalikult juba kõigile enne kättesaadaw oli, kui kriminaalwõimud neid kokku korraldasid, — toonitan kindlasti, ei ole mingisuguseid andmeid materjaalide wirnas, millest ka teiste Riigikogu liigete kohta järeldada saaks, et nemad kuidagiwiisi oleks põrandaaluse kommunistliku organisatsiooniga seotud olnud.

Selle protsessi puhul ilmusid ajalehtedes muuseas teated, nagu oleks suuri rahalisi summasid organisatsioonil käsitada olnud ja nagu oleks organisatsiooni rahaline läbikäik väga suur leitud. Aga kui meie komisjonis neid materjaale läbi waatasime, siis leidsime, et kohtuwõimude käes ei olnud tarwitada midagi muud, kui rühma kassaraamat ühes wastawate tšekiraamatutega, millest näha oli, kuidas kommunistliku rühma liikmed on oma liikmemaksu õiendanud ja et organisatsiooni kulul on ülewal peetud mingisugused isikud, võib olla agitaatorid, võib olla ka muid asjaajajaid, 8.500 margaga kuus, — mõned on ka vähem palka saanud. Materjaale läbi waadates nägime, et rühma sissetulekud ja wäljaminekud väga hästi kokku lähewad, niipalju kui sisse tulnud, sama palju on ka wälja antud. Wäljaminekud on peaaesjalikult palgakadeks ja palgad on korralikult wälja makstud, nagu seda tšekiraamatutest näha võib, kus allkirjad wõltsimatud.

Siis on weel rida dokumente, millest aruandja pikemalt rääkis ja mis puutuwad abiandmisesse poliitilistele wangidele. Siin oli aruandja ees väga raske ülesanne kindlaks teha, et see kuritegu on, kui antakse abi poliitilistele wangidele. Ma pean ütleva, et isegi Wene ajal, kus sarnane tegewus keelatud oli — ei tohtud anda abi poliitilistele wangidele — seda

kuritegu karistati aga ainult administratiiv korras. Riigiwõim wõis seda teha, kui sõjaseadused wõi muud erakorralised olukorrad olid maksma pandud, ja abiandmise korraldajad Wologdasse wõi Siberisse saata, kuid et poliitilistele wangidele abiandmise mingisuguse kuritegelise organisatsiooni tegewust oleks nähtud, seda ei mäleta mina Wene ajast mitte, ei taha ka uskuda, et meie oma kohtupraktikas nii palju oleksime endisest tsariaegsest Wenemaast edasi arenenud, et meie ka sarnase iseenesest mitte kuritegelise tegewuse, humanitaarse abiandmise ka kriminaalkoodeksi ähwardawate paragrahwide alla kuuluwaks loeksime. Nende summade hulgas, mis ajakirjanduses nii väga üles puhuti, ei leia meie summasid, mis wäljaspoolt sisse oleks tulnud ja mida meie oleks wõinud kuritegelisteks summadeks nimetada. Ma wõin teile öelda, et on olemas üldine organisatsioon poliitilistele wangidele abiandmiseks, nimega „Kopra“ wõi umbes nii — ma just kindlasti ei mäleta — ja selle organisatsiooni kassasse on summasid maksnud nii Saksa iseseiswate sotsialistide kui ka kommunistlik partei, samuti on sinna kindlaid summasid maksnud Norra sotsialistlik ja kommunistlik parteid, ja minu teada ei ole wist ühtegi sotsialistlikku wõi kommunistlikku parteid, kes selleks põhimõttelikult keelduks ohwrit toomast. Kõik parteid on maksnud sellele organisatsioonile järjekindlaid summasid ja, võib olla, isegi oma sissetulekutest kindlad protsendid selleks otstarbeks assigneerinud. Mina ei tea, mis Eesti seadused sel puhul minuga teeks, aga mina wõin küll puhtast südamest öelda, et kui üks selle organisatsiooni esitajatest minu poole pööraks palwega mõnda summat Eesti poliitilistele wangidele edasi anda, siis minu südametunnistus küll ei lubaks seda pakkumist tagasi lükata. Wõib olla, et prokuratuuri wõim mind wangi paneks, aga siis paljastaksime meie oma riigikorda niisugusest iseäralikust küljest, et sellest kõneledagi ei maksa.

Nii ei selgu sellest materjaalist, mis esitatud kohtuwõimude poolt koosseisu komisjonile — ma pean ütleva, et see materjaal täielikult on esitatud, — mitte seda, et legaalsed organisatsioonid, ja et Riigikogu liikmed oleks seisnud riigiwastase põrandaaluse organisatsiooniga ühenduses; ei selgu nendest materjaalidest ka seda, et sarnased legaalsed organisatsioonid, nagu Eestimaa töörahwa

partei, tööliste üldliit, maatöoliste liit ja tema täidesaatev organ, ametiühisuste kesknõukogu, oleks ühenduses seisnud põrandaaluste organisatsioonidega. Küll on aga selge, nagu ma juba tähendasin, et üksikud organisatsioonid, muuseas maatöoliste liit — ei mäleta hästi, wist ka Eestimaa töörahwa partei — on ühenduses seisnud Moskwa kolmanda internatsionaaliga, on sinna aruandeid saatnud ja juhtnõore wõtnud ning kuulutanud ennast kolmanda internatsionaali alusel seiswateks.

Austatud Riigikogu liikmed! Ega siis meie ometi ei saa kohut mõista kolmanda internatsionaali üle. III internatsionaali peastaap asub teatawasti Moskwas. Tema organisatsioonid on aga laiali üle terve maailma. Teie leiate kõigis riikides III internatsionaali organisatsioone, mitte üksnes sarnaseid, nagu meie Eestimaa töörahwa partei, waid otsekohe awalikka sektsioone. Teie leiate kommunistlikka parteisid Saksamaal, Norras, Belgias, igas haritud Euroopa riigis. Kuid wist ei ole ükski Lääne-Euroopa kohtupidamine niikaugele mõistnud areneda, et seal oleks tahetud III internatsionaali üle kohut mõista. Ma arwan, et ka Eesti kohus seda teha ei saa. Meie wõime korraldada kohtumõistmist ainult nende üle, kes meie maal leiduwad. Kui nüüd lugu nii on, et meie ainult oma koduste organisatsioonide üle wõime kohut mõista, siis wõime seda teha nende eneste tegewuse järele. Nüüd siis ma tahaks paluda härra komisjoni aruandjat, et ta seletaks, kas on siis selgeks tehtud nende legaalsete organisatsioonide kohta, mille liigete hulka kuulusid ka Riigikogu liikmed, nimelt Eestimaa töörahwa partei, üldliit, kesknõukogu jne., kas on nende kohta selgeks tehtud, et nad on Eestis tegutsenud makswa riigikorra kukutamiseks wägiwalla abinõudega. Kaudsel teel seda küll seletatakse. Õeldakse, et kommunistlik internatsionaal sarnasel ja sarnasel kongressil on tõeks tunnistanud põhimõtted, mis käsiwad kodanlist ilmakorda kukutada ja üksikutes riikides nõukogude kord proletariaadi diktatuuri alusel sisse seada, antakse juhtnõore, kuidas wiisi seda toimetada, kuidas hulkasid organiseerida. Aga pidage meeles, et seda on teinud III internatsionaali kongressid. Aga kas on meie oma legaalsed organisatsioonid — põrandaalused jätame kõrwale, need ei kuulu selle alla — kas on nende kohta tõendus olemas, et nad sar-

nases sihis töötawad. Wõib olla on teil isiklik weendumus selle kohta. Aga kas on mingisuguseid konkreetseid andmeid selle kohta, et nad tähendatud alusel töötasid, just oma tegewust nõnda korraldasid. Waadake, neid andmeid teie ei leia. Nad on asunud III internatsionaali alusel ja sellest järeldate... (M. Martinson, põl.: Aga komisjonis hääletasite ise selle poolt.) Teie olete tark härra, aga Teie ei tea, mis ma komisjonis tegin ja ei saa nähtawasti aru, mis ma praegu räägin. Komisjonis hääletasin ma selle tunnustuse poolt, et meil on põrandaalused organisatsioonid, kes tahawad riiklikku korda wägiwaldselt kukutada, kuid lasin juurde, et mina mõtlen sarnaste organisatsioonide all põrandaaluseid kommunistlikka organisatsioone. Need põrandaalused organisatsioonid ei kuulu praegusel aga mitte kõne alla, sest ei ole mitte kindlaks tehtud, et näiteks Eestimaa töörahwa partei oleks ühenduses seisnud põrandaaluste organisatsioonidega. Nagu ma kord juba ütlesin, ei saanud andmete waral mitte selgeks teha, et need legaalsed organisatsioonid, kust wangistatud Riigikogu liikmed osa wõtsid, oleks tegutsenud wägiwaldsete abinõudega riigikorra kukutamiseks, waid ainult kaudselt järeldati seda. Õeldi, et kommunistlikud organisatsioonid on sellel alusel ja järeldati sellest, et need organisatsioonid, kes tunnistanud õigeks kolmanda internatsionaali alused, peawad wägiwaldse pöörde poole püüdma. Aga seda wõidak ju sada korda tõendada, ega see ikkagi midagi ei maksa.

Komisjoni aruandja peab seda asjalu väga tähtsaks, et wangistatud Riigikogu liikmed on ülekuulamisel ise tunnistanud, et nemad III internatsionaali põhimõtteid õigeks peawad. Nad oleksid kelmid, kui nad seda mitte ei oleks tunnistanud. Mina arwan, et iga aus inimene, tundes enda peal seltskondlikku wastust, ei tohi mitte oma tõekspidamisi maha salata. Nad on väga hästi teinud, et nad oma tõekspidamisi on julgenud awaldada, kuid selle põhjal ei saa neile mingisugust kuritegu kaela weeretada. Nad wõiwad sajakordselt III internatsionaali alusel asuda, kuid näidatagu, et need organisatsioonid, kus nad tegewad olid, wastawad nende peale kuhjatud süüdistustele. Siin kanti ette paar proklamatsiooni nekrutitele, kus kutsuti neid üles püssitikku tõstma praeguse walitsuse vastu. On ju teada, et need proklamatsioonid on laiali

laotatud kommunistliku noorsooühingu põrandaaluse organisatsiooni poolt. Ei ole aga mingisuguseid andmeid, et neid teised — legaalsed — organisatsioonid oleks laiali laotanud või vähemalt ära kasutanud. Kui tahetakse ühte patta heita resolutsioonid, mida Eestimaa kommunistlik partei 1921 a. vastu võtnud ja terve rida proklamatsioone, mida üksikud põrandaalused organisatsioonid aastate jooksul laiali laotanud, ja seda kõiki ette kanda teatud Riigikogu liigete wangistamise puhul, nagu oleksid nemad kuidagi viisi kaastegewad olnud proklamatsioonide laiali laotamises, sõdurite walitsuse vastu ülesässitamises jne., siis võib öelda, et kõigel sellel ei ole praeguse protsessiga mingisugust ühendust ja ma julgen uuesti korrata, et minule isiklikult tuletab sarnane materjaalide kokkuviskamine, millel üksteisega sisuliselt midagi ühist ei ole, meelde wanaaegseid nõiaprotsesse, ainult selle wahega, et meie oleme leidnud uue kuradi, kellega ühendusepidamist suureks kuriteoks loetakse, ja see uus kurat on kolmas kommunistlik internatsionaal.

Edasi. Kui nüüd esitatud andmetest, mis kohtul, kui ka komisjonil tarwitada, mitte ei selgu, et legaalsed organisatsioonid, mis seal nimetatud, on tegutsenud vägiwaldse riigipöörde toimepanemise sihis ja on ühenduses seisnud kommunistliku internatsionaali põrandaaluse sektiooniga, milles siis õieti seisis nende tegewus? Nende tegewus seisis selles, et nemad ära kasutasid selle rahulolematuse, mis walitses tööliskihitides, kui ka kõigis waesemates kihitides üldse ja milleks teie pinda olete loonud. Tahaksin teie käest kuulda, austatud härrad, kui teie olete rahulolematuseks pinda walmistanud, kas siis ei tohita seda poliitiliselt ära kasutada. Pime on see poliitiline partei, kes seda mitte ei tee. Need mehed, keda praegu süüdistatakse, on tõesti seda pinda kasutanud, mida teie harisite. Wõtke näituseks Hansen'i aruanne maatööliste liidust. See on pikk aruanne ja ma pean ütleva, et wana miitingulõwi Hansen on oma aruande väga asjalikult ja põhjalikult kokku seadnud. See on huwitaw dokument, seal on väga hästi faktid ära märgitud. Seal kõnelatakse, kuidas korraldati Eesti maaproletariaadi organiseerimist. Seal ei ole riigikorra kukutamisest, ei üldpoliitikast juttu, waid seal antakse täpne, asjalik ülevaade maaproletariaadi organiseerimi-

sest. Seda aruannet võiks broshüürina välja anda ja see võiks huwitaw olla ka teile, härrad kodanlased. Ja milles on siis selle sisu? Seal jutustatakse sellest, kuidas pärast Saksa okkupatsiooni langemist meil meeoleolu rõhutatud oli, kuidas maatööliste ja teiste tööliste organisatsioonid lõhutud. Kuidas siis sotsid kasutasid silmapilku, kuna nemad wabalt võisid tegutseda, kommunistid aga põranda alla olid surutud. Sotsidel olla seal suur edu olnud. Edasi läheb jutt sellest, kuidas viisi ära purustati sotside organisatsioonid ja kuidas hirmsaid jõukatside toime pandi, et sotsiaaldemokraate ja iseseiswaid sotsialiste välja peksta maatööliste ühisustest. Ta on nii aus mees, ta näitab otsekohe, kuidas liikmete arwuga lugu oli, kui said selle ühisuse kätte. Lõpuresultaat oli aruande järele see, et sotsiaaldemokraate ja iseseiswaid oli 8000 liiget, kui aga need organisatsioonid olid üle wõetud, siis jäi sinna järele 4000 liiget. Kuidas see ülewõtmine toime on läinud? Mitte ideelise propagandaga, mitte põhimõtete pooldest ei mindud kommunistideks. Olukord sobis meile väga hästi, ütleb aruanne. Meil oli võimalus sotse ja isesotse lüüa sellepärast, et esiteks toimetati maaseaduse elluwii- mist sarnaselt, et maaproletariaat ilma maata jäi. Edasi ei ole mitte midagi välja tulnud segakomisjonide kokkulepetest. Tööandjad olid tahtnud saboteerida; maaproletariaat jäi ilma kaitseta ja waat, see oli üks tähtsam moment, mis meile, — see tähendab kommunistidele — võimaluse andis sotsiaaldemokraate ja iseseiswaid sotsialiste välja peksta ja hädasolewaid inimesi üle wõtta.

Terwe see 13. leheküljeline aruanne — pikad ja suured poognad — sisaldab jutustust sellest, kuidas viisi Eesti riigiwõimul seisjad, eriti just need härrad, kes põllumeeste pinkidel istuwad, on kõik selleks teinud, et kommunistid võisid wõimule pääseda. Teid oli otse kui kirp hammustanud. Teie pidite kibeleva ja kiheleva ja kunni teie suutsite pinna küpsiks teha selleks, et kommunistid võisid maatööliste ühisused oma kätte wõtta. Mis nad teinud on, selle üle ei ole neil mitte midagi hoobelda, sest nemad on ainult nime pooldest selles organisatsioonis, mis nad on saanud endale sel teel wõtta, et nende liigete arw on üle 50% langenud, mingit poliitilist aktsiooni ette näinud — sellest ei kõnele aruanne mitte

midagi. Öeldakse, et tahetakse järgmine kongress „sjesd“ kokku kutsuda. Aruanne on saadetud kolmanda internatsionaali propaganda osakonnale, sinna, kuhu kokku jooksewad teated mitte ainult parteilistelt organisatsioonidelt, waid nagu ma seda olen kuulnud, kus teateid nõutakse üldse kõigilt tööliste organisatsioonidelt, kes aga nõus on sinna omi teateid saatma. See on sarnane laudkond, nagu näituseks Inglise „Labour research department“, kus üldse tööliste liikumise kohta teateid kokku tõmmatakse ja sellega ülewaadet saawutatakse. Muidugi on selle organisatsiooni esimene ülesanne kommunistide kirjandust wälja anda ja juhataada kommunistide propagandat. Seal antakse palju kirjandust kõigilt aladelt ja kõigilt maadelt. Kes ei taha mitte laisk olla, see adresseerigu julgesti oma andmed Moskwasse wastawale propaganda komiteele. Ma arwan, et neil on seal oma wäärtus ja et neid seal tulewiku jaoks alal hoitakse.

Hansen'i aruanne kõneleb sellest, et criti just maatöölise organisatsioonid wäga passiwised oma iseloomu poolest on olnud. Mina olen kindel selles arwamises, et härradele maaliidumeestele on weel praegusel silmapilgulgi armas kuulda, et need organisatsioonid kommunistide kätte on langenud. Nad ei soowiks wist mitte, et sotsiaaldemokraadid ja iseiswad seal mõjule pääseks. Et kommunistidel edaspidigi mõju oleks, selleks, austatud härrad, lawastatakse kõik need protsessid, selleks tuuakse omamoodi uueaja nõiaprotsessid esile, mis peawad galwaniseerima seda konna, kes õieti juba kärwanud on ja kes ilma elektrita omi koiwi enam ei liiguta.

Kui nüüd weel karakteriseerida meie kommuniste, kuiwõrd rammetuks on jäänud põrandaaluste organisatsioonide tegewus ja kuiwõrd poisikeselised on nende kawatsused, — näituseks saadeti 20. skp. proklamatsioon, kus kutsutakse töölisi pitsimaja ette protesti awaldama Riigikogu liikmete wangistamise vastu. Mina isiklikult sinna ei wõinud ilmuda, sest sel ajal juhtus koosseisu komisjoni koosolek olema, aga pärast wõis selle kohta lugeda ajalehest. Mina arwan, seal ei ole mingisugust rahwahulka olnud, waid üksikud häbelikud on üle platsi läinud ja wõimalikult ruttu kadunud. Sellele järgnes teine proklamatsioon — 24. weebruaril — üleskutsega Eesti iseseiswuse 6. aastapäewa puhul demonstreerima. Teie keskel on

wist suurem hulk neid, kes osa wõtsid manifestatsioonist 24. weebruaril, aga wist keegi teie seast ei näinud punast lippu. Lääne-Euroopas imestatakse, kui seal sarnane juhust ette tuleks, et partei kutsub hulki tänawale, aga hulgad mitte ei ilmu. Waadake, seda ei tule Lääne-Euroopas ette, ei tule ette sarnast koomilist ja naeruwäärilist juhust. Seal teab juba igaüks kindlasti, milleks üles kutsuda wõib ja milleks mitte. Meil minnakse neist nähtustest mööda, ilma, et sellest mingisugust kaja tekiks, muidugi, põllumeeste „Kaja“ noteerib neid. See on ometi poisikeselik talitamine ja niisugune poisikeselik talitamine on juba mitmeid aastaid kestew olnud. Kõigest sellest hoolimata on kommunistid ja kommunistlik liikumine loonud meeolulist pinda Eestis. Seda näitawad omawalitsuste walimiste tagajärjed: Tallinnas on 33% kommunistide nimekirjad omale hääli wõitnud. Kuidas on see seletataw? Kuidas see siis tuleb? Ühelt poolt on kommunistid armetud, mitte elulised ega organiseeritud, lähewad äärmiste blöffide peale wälja, kuid sealsamas on neil poolehoid suur ja ka suur meeoluline tagapind. Waadake, sarnast meeolulist tagapinda aitawad walmistada muuseas niisugused protsessid nagu see, mis siin praegu arutusel. Pidage meeles, et üks kümnendik Riigikogu liigetest on Riigikogust kõrwaldatud. Nende poolt hääletajaid oli rohkem, kui seda tühjad pingid praegu näitawad; nende poolt hääletati rohkem, kui 10%. (Chr. Arro, põl.: Kas Teie ei tutwustaks meid wast ehk selle rühma kodukorraga?) Teie rühmal on ka oma kodukord. (Chr. Arro, põl.: Ja on.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun oma uudishimu kustutada, wõttes järjekorras sõna.

K. Ast (sd.): Kust see tuleb, et neil sarnane suur poolehoid olemas? Waadake, sarnased protsessid, millest meil täna tuleb kõnelda, need walmistawad pinda. Ega siis ainult need 10 kohta siin tühjad ei seisa sellepärast, et rahwasaadikud on wangi wiidud, waid neid tühje kohti on omawalitsuse asutustes, linnawolikogudes ja ka maakonnanõukogudes. See kõik ometi peab walija peale mõjuma. (Chr. Kaarna, tõer.: Issand andku neile walijatele an-

deks!) Sarnane wõte ei lähe ometi riigiwõimu autoriteedi kaitsmiseks, waid see läheb kommunistide tühjade kottide kasuks, mida teie sarnaste abinõudega täita tahate. On ju päris selge, et kui teie sarnast jõhkrust näitate, see kommunistidele kasuks läheb. Teie ei luba kommunistide tühja kotti maas lamada, waid puhute sinna tuult. Kõigeks selleks mobiliseeritakse kaitsepolitsei, pannakse maksma prokuratuuri wõimud, et seda tühja kotti täita. Kõigeks selleks on tarwis meeolelu luua, tarwis kõiki wälja karjuda kommunistide protsessidest ja kommunistide tegutsemisest, mille taga tihti mitte midagi ei leidu. Tarwis neid mehi, õieti ilma mingisuguse materjaalita riigi põhiseaduse wastaselt wangistada. Nüüd need hulgad, kes seda kõrwalt waatawad, peawad tunnistama, et tööpoolest wangistatud mehed olid mehed, kes nende huwisid kaitsesid ja nende asju ajasid. Neid tagajärgi, ainult neid tagajärgi saawutatakse sarnaste ülespuhutud protsessidega. Ja sellepärast ei wõi olla käesolewa protsessi puhul midagi muud Riigikogul öelda, kui et Riigikogu peab just selleks, et kommunistide mõjuwõimu paraliseerida, et ära wõtta wõimalust meeolelu luua seal, kus kommunistidel meeolelu ei tohiks olla, keelduma oma liikmeid wäljaandmast kohtuwõimudele ja nõuda nende wabastamist. Kui Riigikogu seda mitte ei taha omas üldsuses, siis rakendab Riigikogu end sellesama töö ette, sellesama mõttetu ja otsarbetu töö ette, mida ma nimetasin tühja koti püstiajamiseks ja mille kohta piltlikult ütlesin, et kommunism on üks wäljasurnud konn, kes lamab mättal ja ei suuda omi koiwi raputada, aga teie galwaniseerite seda konna, et ta weel kord hüppaks ja end raputaks.

Juhataja **J. Tõnisson**: Koosolek on üle kahe tunni kestnud, teen waheaja 10 minutiks.

Waheaeg algab kell 12.20 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.40 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Kohtuminister **R. Gabrel**: Aus-tatud Riigikogu liikmed! Härra rkl. Jõeäär tõendas siin, et mitte kõik wangista-

tud Riigikogu liikmed ei olewat kinni wõetud koosolekut, waid mõned ka kodunt. Mina seletan, et see pole mitte õige. Kõik Riigikogu liikmed on kinni wõetud koosolekutelt. Nii et kõik need kuus Riigikogu liiget, kes seekord wangistati, on kõik koosolekutelt sel ajal kinni wõetud, kui koosolekud käimas olid. Kodunt ei ole ühtegi kinni wõetud.

Siis tegi härra Jõeäär siin weel wahet sotsiaalse ja poliitilise rewolutsiooni wahel. Ma leian, et see wahe teoreetiliselt küll olemas on, aga kommunistlik riigipööre toob enesega, minu arwates, ka ühes poliitilise riigikorra kukutamise, nagu meie seda Wenemaal nägime. Kui seal enamline riigipööre toime pandi, siis kukutati ka senni maksew riigikord. Härra Jõeäär põhjendas siin weel härra Sinowjew'i arwamise peale, et meie kommunistid wähe olla ära teinud ja et sellepärast nende tegewus üldiselt ilmasüüta iselaadi kannab jne. See wõib Sinowjew'i seisukohast nii olla, kuid meie kohtuwõimude seisukoht on hoopis teine ja härra Sinowjew'i arwamine ei ole meie kohtuwõimudele mõõduandew.

Mis puutub härra Ast'i seletusesse, et siin süüdistusmaterjaali olla wähem, kui endistes kommunistide protsessides, siis wõib see ju õige olla, aga igatahes on minu ja ka koosseisu komisjoni arusaamise järele süüdistusmaterjaali selleks küllalt, et neid isikuid wastutusele wõtta, kes selles asjas wastutusele on wõetud. Siis tegi härra Ast weel wahet põrandaluste ja legaalselt tegutsewate organisatsioonide wahel. Kõigepealt peab tähendama, et uue nuhtlusseaduse § 102 ei ole mitte see tingimine ette nähtud, et nimelt see organisatsioon, millest osawõtmine karistataw, peaks põrandaalune, salaorganisatsioon olema, waid seal on lihtsalt öeldud, „osawõtmine organisatsioonist“, olgu see missugune tahes. Kui meil on olnud organisatsioonid, kes on registreeritud seaduslikus korras, kelle põhikirjad on sisse antud wastawale kohtule ja registreeritud, siis sellest ei järgne weel mitte, et need organisatsioonid on alati oma tegewuses nendest põhikirjadest kinni pidanud. Kui nendes põhikirjades ka seaduswastaseid sihte ja eesmärke ei ole ette nähtud, siis ei garanteeri see sugugi, et need organisatsioonid oma registreeritud põhikirjadest kõrwale ei kaldu ja teisi eesmärke ja sihte ei hakka taga ajama. Ja seda on nimelt juurdlus ja eeluurimine kindlaks teinud, et seal oli küll

sarnaseid organisatsioone, kes olid teataval viisil legaliseeritud, registreeritud, aga nemad ei pidanud oma põhikirjadest kinni, vaid hakkasid teisi sihte ja eesmärke taga ajama, kui need, mis nende registreeritud põhikirjas olid ette nähtud. Ja nimelt niisuguses organisatsioonis olid tegewad juhtiwatel kohtadel arreteeritud Riigikogu liikmed, ja ka need, kelle arreteerimist nõutakse. Selle kohta on ka aktides küllalt andmeid olemas.

Siis leidis weel härra rkl. Ast, et wõimatu on meil kohut mõista 3-da internatsionaali üle, mis asub Moskwas, väljaspool meie territooriumi. Selle kohta pean mina seletama, et kohut kriminaal kohutupidamise korras wõib mõista ainult füüsiliste isikute üle, mitte aga organisatsioonide üle, ja meie ei mõista mitte kohut kolmanda internatsionaali üle, vaid meie mõistame kohut nende füüsiliste isikute üle, kes siin meie territooriumil wiibiwad ja on siin tegutsenud selle 3-da internatsionaali platvormil ja põhimõtetal ja on katsunud teostada neid sihte, mis 3-mas internatsionaal üles seab. See oleks kõik, mis mul oli öelda.

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed. Kui mina siin mõne sõna ütelda tohin, siis tahan ma kõigepealt seda alla kriipsutada, mida härra aruandja nii ilmsüütalt tarwitas, nimelt „wahiolla wõtmist ja wahiolla jätmist“, kuna meil aga wangistusega tegemist on. Ma arwan, et isegi aruandja Riigikogu liigete wangistust, olgugi ainult sõnadega, pehmedada püüdis, see olla ju ainult „wahiolla wõtmine“! See wahiolla wõtmine tähendab meil aga wangistamist, wabaduse ärawõtmist ja Riigikogu tegewusest wäljaheitmist. Härra aruandja rõhutas siin eriti minu wahelhüüde peale, et niisamasugused karistusseaduse paragrahwid olewat ka teiste maade seadustes. Hiljuti lõppes Soomes, Turu õuekohtu ees nõndanimetatud Soome kommunistide protsess ja seal toodi ka see küsimus ette, aga hoopis teises walgustus. Süüaluste kaitseja dr. Söderquist ütles seal, et niisuguseid kommunistide tagakiusamisi ja wangistamisi, nagu Soomes, ei olla kusagilt mujalt teada, wälja arwatud Eesti, kus wiimasel ajal mingisugustel põhjustel on Soome eeskujul käima hakatud. Härra Söderquist ütles, et Soome haritud maailmas on ainus maa, kus teatud partei poolehoidjaid nende

poliitilise meelsuse pärast wangistatakse. Seesama härra Söderquist wõrdles Soome karistusseadust teiste maade omaga. Härra Söderquist on Rootsi adwokaat, kes just selleks otstarbeks Stockholmist Soome tulnud, et wangistatud kommuniste kaitsta ja, nagu näha olid temale teiste maade seadused hästi tuttawad. Ta wõrdles neid sellekohase Soome seadusega ja näitas, et Soome karistusseaduse wastawad paragrahwid on Saksa seitsmekümnendate aastate seadusest wõetud, kuid on palju karmimaks muudetud, kui teiste maade omad ja nimelt sellepärast, et Soome sel ajal Wenemaa osa oli. Härra Söderquist näitas, et ei Norras, ei Rootsis, ei Saksamaal, ei Inglismaal, ei Ameerikas, ei ka ühelgi teisel maal kommunisti nõnda ei wangistata, kui Soomes. (E. Weberman, rhsw. hüüab midagi wahela.) Härra Weberman wast teab mõne maa! Härra Söderquist lisan juurde, et Ameerikas omal ajal kommunisti wangistati ja kohtu ette tassiti. Aga kommunistid mõisteti enamasti wabaks ja sellest ajast on Ameerika awalik arwamine muutunud. Ameerikas ilmuwad peale teiste kommunistlikkude ajakirjade ka kolm suurt soomekeelist kommunistlikku ajalehte ja arwatawasti ei ole nende sisu seal mitte meelitawam wõi paitawam, kui ta meil oli ja on. Aga ometi ilmuwad need soomekeelsed lehed Ameerikas! (J. Piiskar, is.: Eestikeelne ilmub ka!) No jaa, see ei ulata aga siia, aga soomekeelne küll. Ma ei ole nimelt eestikeelset „Uut Ilma“ kaua aega näinud ja ma ei tea, kas ta enam kommunistlik on! Sellele lisan ma weel juurde, et Norras ja Rootsis kommunistlik liikumine wäga käremeelne on. Seal tegutsuwad wäga suured töölisklasside osad kommunistliku partei põhimõtete alusel, ilma et neid sellepärast nõnda taga kiusataks. Kui 1916 aastal Rootsi noorsotsialistliku partei wastu umbes niisamasugune maa äraandmise protsess tõsteti, nagu praegu meil, mõistis kohus Rootsi noorsotsialistide parteisse kuuluwad isikud ühes parteijuhhi, härra Höglund'iga õigeks. Ainult üks kohtunik oli teises arwamises, kuid suur enamus otsustas, et noorsotsialistid seekord mitte riigiäraandmises süüdi ei olnud. Juhuslikul sõjakorral, kui walitsus riigi oleks sõjakeeru kiskunud, ähwardasid nemad oma kodaniku kohuste täitmisest loobuda ja mitte walitsuse käskusid täita. Umbes niisuguse kongressi otsuse pärast tõsteti nende wastu

süüdistus, kuid makswate seaduste põhjal mõisteti nad õigeks. (H. Bauer, krst.: Kas Rootsisis kommunistid ka weresaunu toime panid?) Noh, härra Bauer, ma wõiksin Teile ka küsimise ette panna, mis Teile raske wastata oleks. Kommunistid ei ole minu teades ka meil mitte weresaunu toime pannud. (H. Bauer, krst.: Aga Rakwere, Walga ja Tartu weresaunad?) Kuulge, need olid ometi sõjajal! Ja siis, härra Bauer, ma tahaksin Teilt küsida, kas Teie ja teie sõbrad süüdistawad neid Riigikogu liikmeid, keda kinni on wõetud, nende weresaunade pärast? (H. Bauer, krst.: Poliitilisi sõpru, jah, muidugi.) See on nii nagu walm — waidlus talle ja hundi wahel, et sina segasid ülewal ojas wett, mina ei saanud juua, tähendab, kägistan sinu ära! See, mu härrad, on otstarbe küsimus ja mitte õiguse küsimus ja otstarbekohasuse seisukoht on see, mis teid nii kaugele on wiinud, ja mis arwata laseb, et teie kõik selle otstarbekohasuse seisukohaga ja waatega päri olete ning ütlete, et see peab nõnda olema, kuigi teil süütegude tunnustusi ei ole. Aga et teie neid inimesi hukata tahate, sellepärast — türmi!

Austatud härra Bauer, ja teised! Mina ei ole mitte jurist, kuid ma olen õiguslike küsimustega ikkagi tegemist teinud ja minul on selge, et waadete ja oletuste pärast kedagi ei karistata ja wangi ei panda. Wähemalt kõige uuema aja teooria on jälle selle wana põhimõtte juurde wälja jõudnud, et waadete ja mõtete pärast inimesi mitte karistada nõnda, nagu omal ajal Johannes Huss Böömimaal ära põletati. Sel ajal oli see tema süüdistajate arwates õige. Kuid täna on lugu teisiti, täna waatame süüteo peale teisest seisukohast. Kui täna härra aruandja ette tõi, et meie kommunistide poolt on Moskwa kommunistide internatsionaalile aruanne saadetud, siis wõib selles ainult mõni Bismarck'i aegne kohtumees riigile hädaohlikku tegu näha.

Mina, austatud härrad, tegin sellesama kuriteo 1910 a. Kopenhaageni rahwuswahelisel sotsialistlikul kongressil. Siis seda III internatsionaali ei olnud, siis oli selleaegne internatsionaal ainus internatsionaal ja Tallinna töölistenõukogu, kes minule Berliini kongressi wolikirja saatis, läkitas minule ka teateid töölisteliikumisest Eestis. Nende teadete põhjal andsin kongressil aru. Aga minu aruande pärast

Wene riik teps katki ei läinud. Austatud härrad, aruandja täna hommikune ettekanne äratas minus mälestusi, tuletas mulle elawalt meelde sündmusi 1880 aastatest Saksamaal, kui Liebknecht ja Bebel oma esimese wangistusaja olid ära istunud ja kui sotsiaaldemokraatide partei jälle elawamalt tegutsema hakkas. Siis peeti ka Kopenhaagenis, kui ma ei eksi, 1883 a. rahwuswaheline sotsialistide kongress ära, iseloomult seesama kongress, millest mina 30 aastat hiljem pagulasena osa wõtsin. See oli salajane, muidugi, sest sel ajal, eriti Saksamaal, maksis waade, et need, kes sotsialistlikule kongressile lähewad, punase internatsionaali alusel seisawad, nõnda siis ühiskondlikku korda muuta soowiwad, tähendab: need on makswa riigikorra wastased ja kodanlise ühiskonna waenlased, neid tuleb piiri peal kinni püüda ja türmi pista, nagu meil 21. jaanuaril kommunistidega sündis. Lõksud pandi Bismarck'i agentide poolt wälja, aga see kord jäid lõksud tühjaks. Neid lõksusid pandi tol ajal weel kawalamalt wälja, kui need, — ma ei taha nende nimesid korrata, kellest siin alles hiljuti arwati, et nemad salapolitsei teenistuses olewat. Bismarck'i „Spitzelid“ ja nuuskurid olid hästi koolitatud, näiteks keegi Stengel, kawal mees, kes palju inimesi Shweitsist niiviisi sisse mässis, et mõned aastateks wabaduse kaotasid. Meie tänase aruande sisu tuletab elawalt kõike seda meelde, nagu peaksime ka meie selle läbi elama — 40 aastat hiljem... Siis oli sotsiaaldemokraatlik internatsionaal niisama kardetatav, nagu praegu ühiskonna kommunistlikuks ümbermuutmise kawatus. Meie seisame nendega sellepoolest täiesti ühel alusel. Meie, sotsiaaldemokraadid, ei ole kunagi salanud, et ka meie tahame ühiskonda ümber muuta, wahe seisab ainult selles, et meie mitte praegu weel ei leia, et aeg selleks käes oleks, nagu piibel ütleb — et tund on tulnud; meie arwates ei ole tund weel mitte tulnud, kommunistide arwates on aga tund juba tulnud. Wahe seisab selles... (H. Bauer, krst.: Ega teie wägiwaldada ei tarwita.) Härra Bauer, wägiwalla diktaator on just meie, ka see on Marx'i katekismusest wõetud ja meie, sotsiaaldemokraadid ja sotsialistid, oleme kahtlemata seda meelt, et kui ükskord asi nõnda kaugel on, et sotsialistlikku korda maksma wõib panna, siis Teie, härra Bauer, oma kaaslastega — muidugi teada

— heaga alla ei anna ja siis tuleb dikta-
tuur läbi wiia. (Naer.) See on kahtle-
mata kindel. Aga nüüd läheme asja lige-
male ja vaatame, mispärast see kõik on
sündinud, mispärast on see sündinud, mil-
lele meie juristid paremalt poolt, kuidas
ma pean ütleva — higistades põhjust ot-
siwad, ja võib olla, ise usuwad, et nemad
tõepoolest õiguslikud süü põhjendused
leidnud on. Mina neid küll ei näe. Mina
seisan sellel alusel, nagu minu parteisõber
Jõeäär juba näitas, kuid mina pean kü-
sima, mispärast võeti wangistamine ette?
Waatame natukene eneste ümber. Teie
teate, kui meie praegune peaminister su-
wel uue walitsuse moodustas, siis nagi-
ses see juba esimestest silmapilkudest
peale. Seati küll põhimõte üles, et walit-
suse liikmed ei tohi enam ärilistest ette-
wõtetest osa wõtta. Teie teate aga, et
see põhimõte „hüüdjaks hääleks kõrbes“
jäi, et seda põhimõtet maksuma ei pandud.
Härra Riigiwanem arwas sellest küllalt
olewat, et põhimõte ajalehtede kaudu tutta-
waks sai. Aga üks härra minister pidi siiski
seda uskuma hakkama, tema jalgealune
lõi kõikuma. Läksid mööda paar kuud.
Jõulu eel tulid tööerakonna ministrid ja
ütlesid, nemad ei wõi enam walitsusesse
edasi jääda, sest riikliku kullatagawa-
raga on nõnda talitatud, et nemad kaasa
teha ei wõi ja mille eest nemad kaasa
wastutada ei taha. Sellepeale jäi härra
rahaminister weel haigemaks, tema kohal
on nüüd asetäitja. Siia juurde weel õn-
netu siseministri lahtine jutuaamine aja-
kirjanikkudele kommunistide rahaandja-
test jne. — siis tuleb välja, et meie pe-
aminister praegusel pilgul peab lugema
mitte ministrite tühje kohti, waid kui
palju tal neid weel järele jäänud. Ja selle
juures, mu austatud härrad, see piinlik
teadmine, et koalitsiooni liim wõi kitt
enam hästi kinni ei pea. Missugused jä-
reldused sellest teha? See nihutas kaalu-
mise esile, kas mitte kuidagi ei saa Riigi-
kogu enamust wähenadata? Ja waata,
sakslane ütleb: „Und siehe da“ — 10 tooli
on tühjad, endist enamust ei ole enam,
50 wõi 51 asemel on ainult 45 wõi 46
häält waja! (A. Tupits, põl.: Teie sil-
mad piiluwad kõik aeg sinna-
poole.) No Teie waatate muidugi teise
otsaga. Teie silmad, olgugi et neid ka
paar tükki ettepoole on, näewad taha
poole!

Minu parteisõber Ast näitas juba
toona, kui kerge nüüd parempoolsetel lin-
nawalitsustes, kogukonnawalitsustes ja

maakonnawalitsustes omi noote ette kir-
jutada. Tuletame meelde, austatud härr-
rad, et hiljuti on walitsuse poolt seadus-
eelnõu sisse antud, kust selgub, et 60%
üürinormi asemel on kawatus maksma
panna 100% üürinorm. Teie peate ometi
tõeks tunnistama, austatud härrad, et kui
Riigikogus niisugune küsimus kõne alla
tuleb, et siis õige tähtis on, kas 10 häält
rohkem poolt wõi wastu on! Waadake,
kui 10 tooli tühjad on, siis on hoopis ker-
gem Riigikogus üht wõi teist asja läbi
wiia. Ja niisuguseid kawatsusi ei ole teil
mitte wähe! (Wahelhüüe K. Asti,
sd. poolt.) Mina ei tea parunitele maa-
tasu andmise plaanidest, kuid selles küsi-
muses on minu isiklik arwamine see, et
nemad ühel wõi teisel wiisil ükskord
mingisuguse tasu saama peawad. (Naer.)
Aga ka sellel on oma ajalugu, omad ras-
kused, ja tänane teade „Päewalehes“
tasumaksimist mitte ei kergenda. (Sega-
sed wahelhüüded paremalt
poolt.) Nõnda, minu härrad, on põhjus,
mispärast wangistamised ette wõeti, kä-
puga katsutaw. Ma lisan weel juurde,
et Soome eeskuju meie härrasid magada
ei lasknud. Meie wõimumehi on selles
suhtes hoiatatud, et meie niisuguste ees-
kujude järele mitte ei peaks tutwust wõi
kuulsust rahwuswahelises ilmas otsima,
waid meie peaksime püüdma seda teistsu-
gusel wiisil ja nimelt, et meie ka üks neist
demokraatlikkudest riikidest tahame olla,
kes oma demokraatlikku tulewikku de-
mokraatlikul teel kindlustada tahawad.
Kui meie sellelt aluselt kõrwale kaldume,
siis lõpeb meist lugupidamine rahwuswa-
helises ilmas õige pea. Mina olen kindel
selles, et meil homme jälle uulitsanurka-
del igale poole hüütakse, waadake, sot-
siaaldemokraadid kõnelewad ise oma pa-
rema teadmise wastu, sest ega nemad
kommunistide wangistamise wastu tõsi-
selt ei ole, nad teewad paljalt sõnu...
(Wahelhüüe paremalt poolt:
Täitsa õige.) Teie arwate minu suust
ühe magusa suutäie leidnud olewat, aga
pidage meeles, see magus suutäis ei ole
teile pärast mitte enam magus. Meie
teame wäga hästi, et kommunistid meid
õige häbematalt on sõimanud ja edasi sõi-
mawad ning laimawad. See on nii nende
wiis. Aga meie teame ka seda, et tähtsa-
tel kordadel, kus ükskõik missugune
rahwa laiadele hulkadele tähtis küsimus
hääletamisel on, olgu näiteks üüriseaduse
ärakaotamine, 100% üürinormi maksuma-
panemine, wõi midagi muud sellesarnast,

siis igatahes hääletawad kommunistid hoolimata sellest, et nad meid söimawad, meie ettepaneku poolt, kuid teie ei hääleta meie ettepanekute poolt. Teie, härrad, söimate meid ka. Meie peame mõlemapoolse söimu ära kannatama. Meie peame tunnistama, et proletariaat kahjuks lõhenenud on ja et nõnda mitte sel määral oma ühiseid kasusid kaitsta ei suuda, kuidas ta neid kaitsta wõiks, kui tema ridades üksmeel walitseks. Aga sellest hoolimata on wahekordi, kus meie ja kommunistid üksteist toetama peame ja toetame. Sellepärast ei toeta meie aga niisuguseid wäiteid, nagu teie meile Riigikogu wangistatud liigete riigiärändmist silmade ette maalida püüate. Meile ei ole ükskõik, kas teie kümme opositsiooni liiget Riigikogust wangistate wõi mitte! Minu härrad, ma loodan, teie saate aru, et töölisklassi poliitika kasu meid nende Riigikogu liigete puutumatus kaitsema sunnib. Demokraatia põhimõtted ja poliitiline ausus ei lubaks meid ka teie wangistamise poolt hääletada, kui niisugune küsimine üldse kõne alla tulla wõiks. Kui ma siin poliitilistest põhimõtetest kõnelen, siis ma tahaksin teile seda meelde tuletada, et meie poliitilised põhimõtted mitte nii odawad ei ole, kui jōhwikad sügisel. Meie poliitika ei ole pimesikumäng ega sõbruskonna kasu, waid meie poliitika tähendab rahwa suurte hulkade olemisele aluste wõitmist. Meie parlamentaarne wõitlus wajab tuge hääletamistel ja seal on meil tähtis ka kommunistidega koos hääletada, kui aga töölisklass sel teel kasu saab. Teie poolt me tuge ei leia, seda me teame. 10 kommunisti parlamendi küljest äraldikamine tähendab kümne hääle wähenemist seal, kus tööliste ja waesemate rahwakihtide kasude eest wõideldakse. (M. Martinson, põl.: Kas Teie hõbeseeklid ka wastu wõtate?) See noorhärä seal ukse-nurgas näib täna oma mõtetega üsna sassis olewat... Jah, kust tööliste ja waesemate rahwakihtide kasuks hääli tuleb, seal wõtame need wastu, isegi kui Teie selle poolt hääletaksite, ei lükka meie seda tagasi. (J. Soots'i (põl.) segane wahelhüüe.) Noh, kui keegi Wenemaalt midagi saanud, siis olete ju Teie, härra kindral, see, kes kogu oma teadmise багаashiga Romaanowite maalt tuleb, ja kes ikka edasi nendest raasukes-test elab, mis Wene tagurluse laualt maha kukuwad. (Käteplaksutamine pahemal pool.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun mitte isiklikka asju ette tuua ja palun kõnelejat mitte segada käteplaksutamistega.

M. Martna (sd.): Kui minu käest küsitakse, kas ma Wenemaalt midagi wastu olen wõtnud, siis pean ometi näitama, kus pool neid raasukesi wajatakse, millest mõnel mehel elada tuleb. — Ma ei ole mõtelnud juhatajaga waidlusesse astuda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma ei teinud seda märkust üksipäinis Teile, tegin seda üldiselt.

M. Martna (sd.): Juba 24. jaanuaril olid kõik kodanlised lehed kisa täis: Noh, waadake, kommunistid on wangi wõetud, aga keegi ei liiguta enamast nende pärast, töölistel on koguni hea meel, et nad ükskord kommunistidest lahti on saanud ja selles toonis edasi. — Kas ei ole nõndasama demonstratsiooni ja meelegaawalduse toimepaneku katseid naerdud ning õigusega — jandina kujutatud? Kas teie ei ole sel puhul öelnud: Waadake, keegi ei tule kokku, keegi nende seljatta ei seisa! — Need on juhused, kus teil kommunismi olemas ei olegi! Aga nüüd ütlete, et kommunistid on riiklikult hädaohtlikud, nad ähwardawad meie riiklikku olemasolu ja — nabite inimesed kinni! Alles hiljuti seisid 12 inimest kohtu ees, nende süüdistus käis kuulu järel weel raskema Wene nuhtlusseaduse paragrahwi alla, kui see on, mille põhjal siin praegu otsustada tahetakse. Ja mis tegi kohus? Kohus wabastas kaugelt suurema hulga süüdistusest, kohus leidis, et nad süüdi ei olnud! Mis jaoks aga hoiti need inimesed kaua aega kinni? Mispärast rööwiti nende wabadus kauaks ajaks? Teie seisukohast wälja minnes on waja eeldada, et wast leiab nende juures ometi mingisugust süüdistuse alust wõi mingisugust põhjust, mis wõimaldab inimesi kinni hoida! Teie seisukoht on sarnane Bismarck'i omaga Saksamaal nõndanime-tatud sotsialistide seaduse ajal. 30 aasta eest, kui Bismarck alles elas, ütles ta ühele oma usaldusmehele: „Ma soowisin sarrast seadust, mis iga sotsialisti kinni wõtta ja puuri pista oleks wõimaldanud. Aga waat, siis tuli mul tegemist teha oma juristidega.“ Saksa keeles öeldud: „Da kam ich bei den Juristen schön an.“ Need ütlesid, et ei ole wõimalik süütegu kindlaks teha. Noh, wõtke, seal on häda, ei saa defineerida, nagu oleks waja definee-

rida. Ja siis Bismarck'i ütetus: „Ega ma igauht sotsi kinni wõtta tahtnud, juhtide kinnipanemisest oleks küllalt olnud!“ Niisugune on ka teie loogika. — Bismarck ütles sel puhul oma sõbrale weel, et sotsisid on vähem karta. Aga kui sedawiisi edasi walitsetakse ilma mõistuse ja arusaamiseta, siis peab küll warsti oletama, et Euroopas tekiwad sarnased radikaalsed wabariigid, nagu Prantsusmaa üks juba on.

Mis Bismarck radikaalse wabariigi all mõtles, kas niisugust wabariiki, nagu meie Eesti praegu, wõi niisugust, nagu praegune Saksamaa on? „Niisugusel korral puhutakse würstid kõigepealt minema“, kuulutas Bismarck õieti ette. Würstid on tõesti minema puhutud. Aga Bismarck arwas edasi, kapitalistidel olla „wähem karta“, sest ega see wäikene meeski eraomanduse wastu ei ole“, oletas tema. — Meie näeme ka tõepoolest, et Prantsuse radikaalses wabariigis tõesti eraomandust wast weel kirglisemalt kaitstakse, kui kusagil mujal, nii et Bismarck'i ennustus selles asjas küll täide on läinud. — Bismarck talitas kogu oma poliitikaga ja oma kawatsustega just, nagu teie, mu austatud härrad, nüüd arwate ja talitate, et on waja kommunistid kinni wõtta ja siis on „asi nudi“, nagu teie seda ütlete. Kuid siiski: Bismarck ei jäänud siia seisma, nagu seda tema usaldusmees, professor Brauer ütleb, Bismarck teadis wäga hästi, et wäewõimu abinõudega rewolutsioonilist liikumist surmata ei saa. Tema kawatses seda sihti omapärase sotsiaalpoliitikaga kätte saada. Bismarck, nagu teie teate, juhtis Saksamaa sotsiaalpoliitikat ikkagi nõnda, et Saksamaa enne maailmasõda üks nendest riikidest oli, keda selles suhtes teistele riikidele eeskujuks wõis pidada. Saksamaa õnnetuseks aga ei tulnud „radikaalne republik“ Saksamaal mitte wara küllalt, et maailma sõda ära hoida. Bismarck oma sõjalarustamisega wiiski Saksamaa nii kaugele, et ta maailmasõja läbi niisugusesse seisukorda sattus, kus ta praegu on. Ja ma kardan, mu austatud härrad, et teie wäikese Eesti ka langemise teele wiite... See on wäga halb ja mitte ainult teile, waid kogu rahwale. Lubage ainult küsida, mis olete teie selles mõttes sennini teinud, et meie maad majanduslikult paremale järjele seada? See ei olnud mitte ainult Bismarck'i teenus, kui peale 1810 aastate Saksamaal majanduslikult käsi paremini käima hakkas, kui teistel riikidel,

waid seda tõi üldine edenemine enesega kaasa. Kuid Bismarck oskas eduga kaasas käia. See on ju kõigile teada, kes ajalookäiguga tuttaw on, et minewa aastasaja wiimasel poolel Saksamaa majanduslik elu nii õitsema löi, et näiteks wäljarändamine peaaegu ära kadus, kuna aga 60-dates aastates, Saksa-Prantsuse sõja eelajal iga aasta sajadtuhanded inimesed Ameerikasse rändasid. Ma rääkisin eile alles ühe lugupeetud Riigikogu liikmega, kes arwas, et ega Tallinna korterikriisi asi nii hull ei olegi. Ta ütles, et ootame paljalt ära, kunni Wenemaa piir jälle „lahti läheb“, küllap siis kõik need, kes sealt meile sisse woolasid, jälle sinna tagasi lähewad. Sinna hakkab siis ka teisi inimesi woolama, nii et meil Tallinnas jällegi õige palju korterid wabaks jääb.

Minu austatud härrad! See ennustus kõneleb niisugusest wiletsast poliitikast, mis mitte inimestest ei hooli ja millele ükskõik on, kuidas rahwa suured hulgad elawad, kui aga teatud kildkond omale warandusi koguda saab. Minu härrad, „kui piir lahti läheb“, siis woolab kindlasti $\frac{1}{4}$ ehk weelgi rohkem meie rahwast jälle Wenemaale meie wiletsate olude tõttu. Sest wiletsad on meie olud, aga nii wiletsad ei tarwitse nad mitte olla. Ka meie olud paraneksid, kui neid ka ainult sel wiisil tahetaks juhtida, nagu Bismarck seda Saksamaal tegi. Kui meie praegu oma tööstustöölise ja oma tööstuste peale waatame, siis armastatakse paremalt poolt tõendada, et töösturitele on ju laenu antud ja seega tööstust wäga suurel wiisil toetatud. Ma ei ole selles mitte asjatundja, ega wõi selles suhtes midagi kindlalt öelda, üks aga on kindel: kui toetusest räägitakse, siis mõeldakse meil ikka ainult ettewõtjate peale, aga kunagi ei mõeldal töölise toetamise peale. Mul oli wiimasel ajal juhus „Päewalehes“ kirjutada meie tööliste korteriolude üle ja ma juhin teie tähelpanu ka siin selle peale, et „Sitsiwabriku“ tööliste korteriolud äärmiselt wiletsad on. Kuid kaugeltki mitte ükski seal. Meie sotsiaalpoliitika on äärmiselt wilets. Meie kõik lugesime ajalehetedest, et „Sitsiwabrik“ juba jälle seisma on jäänud ja mina kawatsen küsida, mis on meie walitsus selleks teinud, et niisuguseid, igale sotsiaalpoliitikale otse wastu nägu lööwaid nähtusi, ära hoida? Hiljuti kuulsime ka, et Kärddla wabrik jäänud seisma, kuna tal küttematerjaali ei olla olnud! Öelge, minu härrad, kas see on siis mingisugune sotsiaalpoliitika, kas see

on poliitika, mille alusel teie tahate rahwast maa ja riigi külge kõita? Ei, see ei ole mitte niisugune poliitika, waid see on hoopis selle wastu. (K. A s t, sd.: W ä g a õ i g e !)

Ma kirjutasin hiljuti „Päewalehes“ oma muljetest, mis ma sain „Sitsiwabriku“ korterid vaatamas käies. Mina soowiksin, et iga inimene, kellel wõimalus on, sinna sisse astuks ja neid isklikult waataks. Pean küsima, mis on siit poolt tehtud, et vähemast hakatustki teha nende olude parandamiseks? Mulle öeldi eile eelarwe-kommisjonis, et „Sitsiwabrikul“ ei olnud wõimalik paremaid korterid ehitada, sest ei olnud raha! See on wana asi, kui tööliste heaks midagi on tarwis teha, siis puudub alati raha! Kuid waadake, sinna ehitati ülesse tore ja uhke wabrikuhoone, nagu loss, raha puudus ei tulnud. Aga töölistele korterid ehitama hakates sai raha kohe otsa! Ma ütlesin seda eile alamkommisjonis, ja ma ütlen seda ka täna siin, et selle lihtsa abinõuga oleks suudetud töölises rahulolemist ja wõib olla ka koguni töörõõmu äratada! Kuid praegu on seal korteriolud niisugused, et härra Bauer, ma tunnen Teid kui ühte kõlblist ja moraalilist inimest, ma palun, ma wannutan Teid, minge pistke oma silm kord sinna, waadake neid korterid ja öelge siis minule, kas on need inimesele elamiskõplikud? — Kas on meil riigiwalitsus, kas on meil linnawalitsus selleks midagi teinud, et neid olusid parandada? Ma kuulsin, et töölised on wabrikujuhatuses käest tühja tuba suurearwulise pere elamiseks juurde palunud, aga 8 inimesele, kes ühes väikeses toas elawad, toas, kus waewalt kaks, ehk kõige rohkem kolm elada wõiksid, ei antud mitte tuba juurde, waid öeldi, kui see teile ei kõlba, siis minge wälja! Ometi seisid seal toad tühjad... Wõib olla, selles üldises korterikitsikuses on linnawalitsus õigel wiisil toimetanud, kui ta need, keda kohus korterist wälja tõstnud, töö-hoolekandeministeriumi ulualust otsima saatis. Härra Juurik on wabrikujuhatuses juures käinud ja wõib olla, et inimesed nüüd sinna sisse pääsewad, mis senni tühjad seisid. — Need on olud, kelle all meie rahwa suuremad hulgad kannatawad. Need on olud, mida teie, paremalt poolt, mitte tarwilikuks ei pea parandada. Kui siin mingisugust parandust on nõutud, siis on teil alati sõim ja näägutamine keele peal: „sotsid, teie olete oma kihutusega meeoleolu niisuguseks teinud, et inimesed

kommunistideks lähewad“. Teie arwates on sotsiaaldemokraadid süüdi ja nende nõudmised põhjendamata. Wõtame näiteks töötatöölise toetamise. Ma arwan, teie kõik peate tunnistama, et sotsiaaldemokraatide pealekäimisel on wiimaks nikaugale jõutud, et tööpuuduse all kannatajate häda wähegi tähele panema on hakatud. Aga öelge, mis sündis teie pool? Mis ütlesid teie ajalehed? Aruandja märkis, et iseseisew Eesti kommunistide poolt hanijalgade wahel asetatakse ja teie lugesite sellest kuritööd wälja! Aga kui teie ajalehed „Kaja“ ja isegi „Waba Maa“ kirjutawad töötatöölised hanijalgade wahel, siis on see teie arwates korras, see on teie arwamise järele loomulik hindamiswiis. Kui teie töötatöölise seas näete elementi, kes teie arwates mitte õigustatud ei ole abi saama, siis kargate teie kõigi nende tuhandete peale ja ütlete, et kellegil abi tarwis ei ole, sest tööpuudust ei ole nii kaua, kui inimesed Parasmaale lume alla kraawi kaewama ei taha minna. Minu härrad, kas on meie walitsus ühtegi sammu, ühe sõrmekübeme wäärtki selleks teinud, et töölistele wähegi soodsat palgapoliitikat maksta panna? Ainus palgapoliitika on see, et teie oma kawatsustega elukallidust tõstate. Kui näiteks riigiteenijad tulewad ja suuremat palka nõuawad, siis on teil wastus käepärast, et riik seda ei wõi. Aga positiwseid kawatsusi selleks, et seda ometi kuidagi wiisi kätte saada, seda ei näe teie poolt mitte. Need on need asjaolud, mis suurtes joontes selle pinna loowad, millel kommunism kaswab. Kui teie kommunismist jagu saada ja ära näidata tahate, et kommunistid Eesti riigikorda kukutada tahawad, siis awaldab see ainult teile soowitawat, otstarbekohast seisukohta, et waja on kommunistid ära kägistada, ja selleks tuleb põhjusi leida. Aga opositsiooni teie ometi ära kägistada ei suuda. See wõib teistsuguse nimetuse saada. Wõib olla, et ta kommunismi nime ja lipukirja ära heidab, aga rahulolematuse jääb, selles wõite kindlad olla, kui teie mitte maksta ei pane poliitikat, mis wõimaldaks rahwa suurtel hulkadel elada. — Aruandja tõi koguni ette, et protokollis on leitud, et need ja need organisatsioonid kongressisid 8., 9. märtsil jne. toime panna on tahtnud. Tõepoolest, ma pean ütlemä, ma tänan Jumalat, et ma mitte aruandja seisukohal ei ole, kes niisuguste motiwwidega ja wäidetega oma ja terwe kodanlise suure enamuse seisukohta püüab kaitseda.

Mis ajast saadik on siis kongresside kokukutsumine ja ärapidamise plaanitsemine kuritegu? Kas siis kongresse peate ainult teie ja kõik teised neid mitte ei pea. (J. Jaakson, rhw.: Täielik aruanne, see oli minu motiiv.) Süüdistus on lihtsalt see, et inimesed seisavad kolmanda internatsionaali alusel ja kolmanda internatsionaali eesmärk on see, et ühiskonna korda ümber muuta. Kommunistid arvavad, et nad seda võivad. Kas nad seda aga Eestis katsuvad, selle juures kahtlen ma täie õigusega, sest meie kommunistidel on Wene kommunismi pankrott silmaga näha ja käega katsuda. Minu parteiseltsimees tõi väga kujukalt näituse ärakõngenud konnast. Ma ei tahaks seda näitust tarvitada, aga igal ühel on selgesti teada, et Wenemaad kommunistlikuks ühiskonnaks muuta korda ei läinud, vaid see — täielikult äpardus. Mina ei ole Eesti kommunistide tarkusest ja teadmistest väga suures lugupidamises. Aga et nad seda teades ja nähes, mis Wenemaal selles asjas eitavalt, negatiivselt on selginud, sellest hoolimata katsuks Eestis kommunistlikku riigikorda teostada, — seda ei usu mina ja seda ei usu teie ka mitte. Teie usute ja näitate seda ainult välispidi sellepärast, et see praegusel silmapilgul teie poliitikal kasulik on. Teie olete parlamendist kümne opositsiooni liikme osa maha lörganud. Linnawalitsustes ja maakonnavalitsustes olete sedasama teinud ja nüüd arwate, et võite lahedalt elada. Niisugust poliitikat hindame meie ainult põlates ja hukka mõistes.

J. Soots (põl.): Lugupeetud rahva-saadikud! Kolm sotsiaaldemokraati järgimööda kõneledes katsusid kaitsta neid Riigikogu liikmeid, kes juba arreteeritud ja kelle kohta koosseisu komisjoni ettepanek, et neid arreteeritaks jäetaks, kui ka neid, kes ära põgenenud ja kelle kohta koosseisu komisjoni ettepanek, et neid lubatakse arreteerida. Mina ei tea, kui suur nende materjalide hulk oli, mis kommunistlikkude endiste protsesside puhul tarvitatud, kuid käesoleva asja materjalide hulka olen isiklikult näinud ja minu arwates on see küllalt suur. Nende paberite rohkuse tõttu on loomulik, et koosseisu komisjon ei võinud iga väikest paberikest läbi waadata, vaid waadati tähtsamaid andmeid. Kui neid andmeid igäüks oma seisukohalt waadates kokku kombineerib, siis võib ju selle na-

jal ka seletada, et arreteeritud isikud süüdi ei ole. Ka suuremale kurjategijale, kes otse kuriteo pealt tabatud ja kelle pääsemist ei ole, määratakse advokaat, kes teda kaitseb ning väga sagedasti kaitsekõne lõpus ette paneb kohtualust õigeks mõista. Umbes niisugune kõne oli ka sotsiaaldemokraatide oma, kuid tõsine mulje selle asja kohta on niisugune, et et nad ikka nii süütaid tallekesed ei ole, nagu siin ette taheti kujutada, ette tuues, et waadake, nad on natukene unistanud ja tahavad seda kätte saada, mis ehk natukene liig wara on ja ega see ju kellegi süü pole. Pean ütleva, et mina waatasin neid materjaale natukene rohkem, kui teised komisjoni liikmed, mille tagajärjel minul üldmulje niisugune ei ole, kui siin sotsiaaldemokraadid katsusid ette tuua. Toodi ette, et peasüüdistusena on võetud see, et need inimesed on asunud III internatsionaali alusele, mis iseenesest väga lihtne organisatsioon on. Pean ütleva, et see tõendus mitte õige ei ole ja III internatsionaal ei ole mitte nii lihtne organisatsioon, vaid temal on oma wennad, pooledwennad, onud, tädid jne., ühesõnaga — väga laialine organisatsioon. Kominterniga ühes töötab ka profintern, see tähendab — punaste ametiühisuste internatsionaal. Kui seda waadata, siis näeme, et tema põhikiri sarnane on III kommunistliku internatsionaali põhikirjale, nad lähewad täiesti ühte oma abinõude poolest, sest mõlemad kutsuvad üles wägiwaldse riigipöörde ja tööliste diktatuuri maksmapanemisega oma soovisid ellu wiima. Kui mõni ühisus ei ole otsekohe III internatsionaali liige, vaid punase ametiühisuse internatsionaali liige, siis on see lõppude lõpuks üks ja seesama. Ja kui waadata neid isikuid ning organisatsioone, kes tegutsewad Eestis III internatsionaali alusel, siis näeme, et nende ülesanne on kukutada makswat riigikorda. Kui öeldakse, et kõik need organisatsioonid, mille liikmed need isikud on, ei tegutse mitte selles sihis, siis ei waidle ma selle wastu, et see alguses nõnda oli, kuid nad on kõik enamasti üle võetud kominterni poolt ja see ülewõtmine sünnib õige lihtsalt. Poetatakse organisatsiooni sisse tarwilik arw kommuniste, kes oma keskelt juhatuses waliwad ja see uus juhatus, lõppude lõpuks, annab Moskwa punasele ametiühisuste internatsionaalile teada, et meie asume teie poolt ülesseatud alustele ja saawad sealt poolt nõusoleku wastuwõtmise kohta. Sellele järgneb sinna iga-

kuune aruanne, nagu iga alam oma ülemale andma peab. Kui waadata neid inimesi ja organisatsioone, siis võib öelda, et need isikud just olidki need organisatsioonide ülewõtjad ja juhtivad jõud uutal alustel. Kõigi nende organisatsioonide ja isikute kohta võib öelda, et nende ülesandeks on Eestis makswa korra kukutamise. Niisugune on üldine mulje ja ei saa seda kuidagi oletada, et neil ei ole mingisugust ühendust olnud kominterniga kui ka profinterniga, et nad ainult „ühise väerinna“ liikmed ja, nagu ei oleks „ühisel väerinnal“ kommunistliku internatsionaaliga midagi ühist. On leitud „ühise väerinna kodukord“. Sealt selgub, et nemad ei ole tulnud siia, et siin parlamendis nõnda toimetada, nagu teised teewad, waid nad on siia tulnud töötakistamiseks, ja peawad siin „rewolutsioonilist parlamenti“ teostama. Siis on ka ette nähtud, et nemad ei ole wastutawad walijate ees, nagu seda muidu harilikult Riigikogu liigetelt nõutakse, waid öeldakse, et walijatega pole teil tegemist, teie kuulute kommunistliku keskkomitee alla, sinna peate ka oma palga andma. On arweraamatud olemas, kus näha on, et nemad kõik oma isikliku palga on sinna wiinud ja sealt siis on teatud palga ja sõidurahad saanud. See on kõik arwetega kindlaks tehtud. Nemad ei olnud mitte ise peremehed, waid nemad pidid igast oma sammust keskkomiteele aru andma, ja sealt said nad omale juhtnõõrid. (E. Jonas, is.: Teie annate ka oma keskkomiteele aru.) Meie oleme ikka walijate ees wastutawad, aga nemad ei ole. Nemad on wastutawad keskkomiteele ja see kuulub III internatsionaali alla, selle ülesanne on jälle Eestis makswa riigikorra kukutamise. Võib öelda jälle, et need Riigikogu liikmed ainult nimepidi nendes organisatsioonides olid. Kuid nende lendlehtedest on näha, et nad mitte ainult nimepidi sinna ei kuulunud, waid kõige oma jõuga ja kõige wõimuga asusid selle teostamisele, see tähendab — igalpool propageerisid, toonitasid, et meie ei ole mitte ükski ideelised kommunistid, waid ka faktiliselt, et meie peame lõppude lõpuks Eestis makswa riigikorra kukutama ja töölistediktuuri sisse seadma. Kõigist resolutsioonidest, kõigist lendlehtedest käib see läbi. Muidugi pole sellest materjaalist leida, et need Riigikogu liikmed oleks pomm käes ümber käinud ja rääkinud, et, waadake, homme meie läheme seda riigipööret

teostama. Seda ei ole muidugi leitud, aga kui oleks seda leitud, siis oleks süüdistus teise paragrahwi peal ette pandud, mitte selle nõrga paragrahwi peal, kus on öeldud, et küllalt on sellest, kui keegi kuulub sarnasesse organisatsiooni, mis omale teatud ülesanded on üles seadnud. Siin härra Ast kandis ette, et nendel kongressidel figureeriwad teised nimed, nimelt wäljamaalased, Anwelt ja teised. Pean ütleva, et seal olid ka teised isikud, kuid Moskwas käis ikkagi isand Teng, kes sinna oli komandeeritud Eesti organisatsioonide poolt. Ta andis aru ja ütles, et meie tunnistame kolmandat internatsionaali, teostame teda kõigi abinõudega, mis meil käes on. See on jällegi tõendus, et mitte ainult wäljamaalased, nagu Anwelt ja Pöögelman, ei ole seda omaks tunnistanud, waid ka Eesti töölisel ja Eesti töölisteestitaja, kes Moskwas on käinud. Igatahes mina pean ütleva, et kõigest sellest materjaalist, mis seal ette toodi — kõiki peensusi ei jõudnud seal läbi waadata — selgus, et nimelt just need isikud, kes arreteeritud on, on selle organisatsiooni tegewamad liikmed. Nemad on ära kasutanud oma Riigikogu liikme eesõigusi selleks, et oma ideesid laiali laotada ja et seda päewa ette valmistada, millal tõesti oleks wõinud asuda tegelikult nende plaanide teostamisele wägiwallaga. Ma pean ütleva, et kui täna ehk need nimed siin esimest korda figureeriwad, siis see asi sisuliselt ei ole ju uudis. Teil on ju teada, et on küllalt olnud kommunistide protsesse, ja igakord on kohus pidanud tunnistama, et meil on põrandaalused organisatsioonid, kes seawad omale ülesandeks Eestis makswa riigikorra kukutamise. Igakord on sõjaringkonnakohus isikuid süüdi mõistnud, aga nemad on edasi kaebanud, ja sel ajal, kui walitsus esineb kohtuwõimude ettepanekul Riigikogule palwega süüdimõistetud Riigikogu liikmeid wälja anda, on kõik need Wanja'd ja Kägu'd Wenemaale põgenenud. Ma pean ütleva, et niisugune teguwiis mõjub halwawalt kohtutegewuse peale, ja kohtud näewad, et neid nagu narritaks. Nad mõistawad inimese süüdlaseks, aga Riigikogu ei luba neid süüdimõistetuid mitte wangistada, mille tõttu nad wabaduses saawad olla. Ja kui aeg kätte jõuab, kui neid ilma Riigikogu loata Riigikohtu otsuse järele võib arreteerida, siis ei saa seda teostada, sest need isikud on ammu üle piiri läinud. See aga muutub meie kohtute

narrimiseks ja seda meie ei wõi lubada. Wõib ju olla, et Eesti riigis on mõned niisugused kodanikud, kes makswa korraga kuidagi wiisi rahul ei ole. Meie põhiseadus on aga väga demokraatlik ja annab palju võimalusi töötada selleks, et see kord, mis praegu maksab, wõiks muudetud saada. Tema annab igäihele õiguse propageerida praeguse korra vastu, aga ta ei anna mingisugust õigust wägiwalda tarwitada, kui asi oleks piirdunud ainult propagandaga praeguse makswa riigikorra vastu, siis ei oleks mingisugust põhjust nende arreteerimiseks ega nende kinnipidamiseks. III internatsionaali põhikirjas on aga öeldud, et oma kawa ei pea katsuma teostada ainult sõnadega, waid nendest resolutsioonidest käib läbi üleskutse, et peab just teole asuma, see tähendab — oodati momenti, millal kästakse välja astuda. (M. Martna, sd.: Kas sõjariistad on ka nende protokollide juures?) Jah, mõned sõjariistad on, mis on nende isikute käest ära wõetud, nende protokollide juures. (Wahelhüüe: Kellel on luba, ja kellel ei ole?) On ka niisuguseid, kellel ei ole sõjariista kandmise luba. Pean ütleva, et meie praegu ei otsusta seda, kas nemad on süüdlased, wõi mitte. See otsustamine on kohtuwõimude asi ja kui meie seda hakkas otsustama, siis tungiks meie kohtuwõimude kompetentsi. Meie kohus on võimaldada kohtuwõimudele nende üle õiglast kohut mõista. (K. Wirma, sd.: Teie wõtate õigused selleks ära.) Ei, meie ei wõta sugugi õigusi ära. Kui meie wabastame neid täna, siis wõime endiste kogemuste järele kindlad olla, et kohtuwõimud ei saa neid kätte, waid et nad üle piiri jooksewad. Ma arwan, et meie peame kohtuwõimu autoriteeti kõrgel hoidma ja selle tõttu peame andma kohtuwõimudele võimaluse nende ühe kohut mõista. See on kõik. (K. Wirma, sd.: Ja sellega isiku õiguse ära wõtma.)

E. Jonas (is.): Meie põhiseaduse § 6 algab sõnadega: „Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised...“ Kui meie nüüd küsime arreteeritud Riigikogu liikmete kohta kommunistlikust parteist, kas maksab nende kohta ka see üheõiguslus, mis kindlustatud põhiseadusega, siis see, kes erapooletult selle küsimuse peale tahab wastata, peab ütleva, ei maksa. Meil on käidud ühe osa Riigikogu liikmetega nii ümber, nagu ümber käia ei oleks

mitte tohtud. (Wahelhüüe keskelt: Nagu kurjategijatega.) Ütlete kurjategijatega, aga kas on teil olemas kohtuotsus, mis tõendab nende kuritegu. Seda otsust teil ei ole.

Minu arwates on käesolewal korral sellest põhiseaduse nõudmisest täiesti mööda mindud. Edasi, kui asuda selle materjaali juurde, mis koosseisu komisjonis ette toodi, siis peab ütleva, et... (Wahelhüüe paremalt poolt: Teie wiimast kord ei olnud ja ei näinud.) Aga ma kuulsin, mis aruandja ette kandis ja sellest ettekandest mulle selgus, et ei ole mitte midagi uut ette tuua saadud. (M. Martna, sd.: Kas härra Soots oli seal?) Aruandja seletas siin, et komisjon pidi järele kaaluma, kas need kommunistliku rühma liikmed on sihilikult kinni wõetud wõi mitte, kas on selleks küllalt materjaali olemas, et neid süüdistama hakata. (Wahelhüüe: Aruandja ei öelnud „sihilikult“.) Need on aruandja sõnad. Siin kanti ette kommunistliku internatsionaali põhimõtted ja nende põhimõtete alusel tegutsewaid rühmi loetigi siis kuritegelisteks rühmitusteks. Minu arwates ei saa nõnda lihtsalt kuidagi ühte organisatsiooni ei kuritegeliseks ega ka mittekuritegeliseks tembeldada, waid seal on tarwis ära näidata, milles see kuritegu õieti on awaldunud. Seda ei ole aga näidatud. Kogu seda materjaali, mis üksikutelt isikutelt ja ühisustelt on ära wõetud, on terve hobusekoorem. Aga kui teie seda läbi waatate, siis näete, et seal pole muud kui kõiksugu protokollid raamatud, tshekid ja kwiitungid, mis tarwilikud korralikuks asjaajamiseks. Ja ütlege, kas see siis kuritegu on, kui ühisused omi asju korralikult ajawad, wõi on ehk seadusewastane see, kui antakse aru kominternile ja profinternile. Kuid ei ole kuulda olnud, et ühisuste aruannete andmine oleks kusagil pool keelatud. Seda enam, et ühisuste tegewuse kohta wõiwad aruandeid ja ülewaahteid komintern ja profintern ise saada saates omi esitajaid koosolekutele ning kongressidele, nagu seda ajalehedki teewad. Ja ühisuste tegewus ei ole ometi mitte mõni riiklik saladus. Minu arwates aruannete esitamine kominternile ja profinternile ei ole mitte mingisugune kuritegu. Edasi öeldakse, et ühisuste ja kominterni waheline side olewat tõendatud sellega, et Eestist olewat saadetud üks esitaja profinterni kongressile wõi mingile nõupidamisele ja see olewat

olnud Teng. Minu teada istus Teng selle kongressi ajal siin Eestis kinni. Siin mõisteti ta wist 115 protsessi ajal sunnitööle ja siis saadeti wälja Wenemaale. Tähen-dab, ta ei saanud mitte wabalt esitajana sinna sõita, waid kohtu poolt meie maalt wälja mõistetuna läks ta ise nõupidamisele ja rääkis sellest, mis ta Eestis nägi ja millest ta teadis. (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Need, kes siia jäid, ei ole ometi mitte süüdi selles, et Teng teatawale nõupidamisele läks. Teng wõis ju oma wastutusel teha mis tahtis. Ta wõis lüüa kellegil pea lõhki, ega siis sellepärast kohalikud töölisühisused ja nendes tegutsewad inimesed wastutust ei kannaks Teng'i tegewuse eest. Oleks üks ainuke tõenduski toodud, et Teng tõesti on wolitatud meie tööliste organisatsioonide poolt seal esinema, siis saaks ehk kuidagi sidemest juttu olla, kuigi seegi iseenesest ei ole mingi kuritegu, aga selle materjaali põhjal ei wõi kuidagi organisatsioonilist sidet nende wahel oletada.

Aruandja, kes kogu selle materjaaliga pidi tuttaw olema, ei toonud koosseisu komisjonis, wähemalt neil koosolekutel, kus ma wiibisin, ega ka siin ette ühtegi konkreetset süü põhjendust kinniwõetud Riigikogu liigete kohta. Edasi tahaks juhtida tähelepanu selle peale, et terwe selle materjaali hulgas, mis sinna kokku kogutud, ei leidu üksikute isikute süüteo selgestegemiseks üldse mitte midagi, wälja arwatud Kangur, kelle taskust on mõned lendlehed leitud, mis wõiwad anda põhjust suure pingutusega teda mõne paragrahwi alla wiia, aga teiste isikute kohta konkreetseid andmeid ei ole. Terwe see süüdistus on ehitatud üldisele süüdistusalusele ja see süüdistusalus on see, et kinniwõetud isikud on tegutsenud kominterni alusel ja on sinna kuulunud. Aga minu teades ei olnud kominterniga liitumise küsimus mitte nendel koosolekutel otsustamisel, kus need inimesed kinni wõeti, waid see küsimus on otsustatud juba 2—3 aastat tagasi. Aga selle aja sees ei ole ükski kohtuwõim end waele seganud, ei ole kuulutanud, et kominterni põhimõtte omakswõtmine on kuritegu ja inimesed, kes kominterni alusel seiswasse organisatsioonidesse astusid, ei teadnud, ega wõinudki teada, et sellega nemad mingisuguse kuriteo korda saadawad. Järjekult on siin täiesti kunstlikult, ütlesin, sihilikult isegi süüdistus praegusel silmapilgul nende Riigikogu liikmete wastu tõstetud. Meie põhiseaduse § 18

ütleb, et ühingutesse ja seltsidesse kuulumine waba on, seda wõib piirata ainult awaliku julgeoleku huwides. Ma tahaks teada saada, kas need koosolekud, kust tabati Riigikogu liikmed, olid awalikule julgeolekule kardetawad ja milles seisis see kardetawus? Seda ei ole mingisuguste andmetega näidatud. Järjekult on ka neil koosolekutel Riigikogu liigete kinniwõtmisega meie põhiseaduse § 18 rikutud.

Meie teame kõik, milles nende Riigikogu liikmete tegewus awalikus. Nad pidasid kõnesid. Need kõned olid awalikud, politsei wõis neid pealt kuulata ja ei ole kuulda olnud, et nende kõnede puhul oleks mingisuguseid protsesse tekkinud. Sellest on minul õigus järeldada, et kõik see, mis nad oma awalikus tegewuses ette wõtsid, oli seaduspärane.

Tähen-dab, kui nüüd äkki ühel päewal üle terwe maa kinniwõtmine korraldati, siis korraldati see täiesti sihilikult, ilma et oleks kohtuwõimudel ja siin eriti just kaitsepolitseil põhjust olnud kuritegewuses neid inimesi süüdistada. Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes ei saa meie rühm hääletada koosseisu komisjoni esitise poolt, waid toetab rkl. Jõeäär'i poolt tehtud ettepanekut.

Kohtuminister R. Gabrel: Selle kohta, mis härra rkl. Jonas siin praegu seletas, tahaksin faktilise paranduse teha. Siin on minul andmed olemas aktis selle kohta, et see Teng, kelle kohta rääkis härra Jonas, on osa wõtnud kui Eesti esitaja ühest asutuse koosolekust, mille nimetus on: секретариат международного комитета пропаганды революционных работников земли и леса. See koosolek on peetud Moskwas 9. oktoobril 1923 a. Kui ta selle organisatsiooni koosolekust osa wõttis kui Eesti esitaja, siis pidid temal sellekohased wolitused olema. Seal on tema esinenud selgitawa aruandega, see aruanne käib... (E. Jona-s, is.: Kes oli teda wolitannud?) Ma teen loogilise järelduse. Teie ka ei lase oma organisatsioonides kedagi üles astuda kellegi nimel, kui temal sellekohaseid wolitusi ei ole. Aruanne käib Eestimaa maatöölise tegewuse kohta iseseiswuse ajajärgul 1918 a. kuni 1923 a. ja see aruanne lõpeb sõnadega, lubage, et ma seda Wene keeles ette loen: Тысячи жертв белого террора, тысячи смертей и истязаний наших лучших товарищей призывают Эстляндский пролетариат к решаю-

щей борьбе и мы не сомневаемся, что эта борьба кончиться исполнением последняго желанія товарища В. Кингисеппа: „пусть кончится скорее в Эстляндий демократический строй“.

A. Jõeäär (sd.): Härrad Riigikogu liikmed! Mina pean tarwilikuks härra kohtumistri seletuse puhul, mille stenogramm mul praegu käes on, õiendada kõigepealt seda, et nagu andmetest selgub, tõepoolest korteritest Riigikogu liikmeid mitte kinni ei ole wõetud, waid arreteeritud on Riigikogu liikmed Janson ja Allik Tallinna töölisnõukogu poolt kokkukutsutud koosolekul, kus arutati linnawalimiste küsimust, kuna aga Riigikogu liikmed Keerdo ja Tomp, selle seletuse järele, mida nad komisjonile on andnud ja mida ka ümber liikatud ei ole, ei ole sellest koosolekust osa wõtnud, waid on arreteeritud töölistemaja kõrwalruumides, suitsetamas. Nüüd pean weel tähelpanu selle peale juhtima, et härra minister wäidete wastu, mida siin ette toodi, muud nende ümberlõkkamiseks tarwilikuks ei pidanud ette tuua, kui seda, et teoreetiline wahe sotsiaalse ja poliitilise rewolutsiooni wahel olemas on, aga tema arwates poliitilise riigikorra kukutamise tingimata ühes toob sotsiaalne rewolutsioon. See on härra kohtumistri subjektiivne arwamine ja tõenduseks ei ole tema mingisugust fakti ette toonud. Wõib nii ja teisiti oletada. Aga kõige tähtsam on härra ministri seletuse wiimane osa, kus ta tunnistab seda, et meil on küll registreeritud ja seadusliku korra järele tegutsewad organisatsioonid olnud, mille põhikirjas ei ole ette nähtud riigiwastast tegewust. Kuid need organisatsioonid on mõnes asjas oma põhikirjast kõrwale kaldunud, ei pidanud oma põhikirjast kinni, waid hakkasid teisi sihte ja eesmärke taga ajama, kui neid, mis neil põhikirjas ette on nähtud, ja et nimelt niisugustes organisatsioonides tegutsesid käesolewal juhtumisel kõnealolewad Riigikogu liikmed aga mitte muudes. Härra minister tõendab, et nimelt niisugustes legaalsetes organisatsioonides, kes oma ülesannetest olid kõrwale kaldunud, tegutsesid arreteeritud Riigikogu liikmed. Kuna aga need kõrwalekaldumised ei ole millegiga selgeks tehtud, ja kuigi oleks selgeks tehtud, et mingisugused põhikirjast kõrwalekaldumised olid, siis ei saa mitte ütelda, et põhikirjast kõrwalekaldumine oleks olnud Eestis makswa riigikorra wä-

giwaldne kukutamine. Wõiwad ju olla lihtsad ja wõiwad olla ka keerulised kõrwalekaldumised. Seega ei ole nende wäidete ümberlõkkamiseks, mis minu ja teiste wastukõnelejate poolt esitatud, mingisugust ümberlõkkawat ja kaaluwat materjaali ette toodud ja sellepärast jääb makswa tõendus, et arreteerimiseks õiged põhused puuduwad.

Juhataja J. Tõnisson: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Härrad Riigikogu liikmed Jõeäär, Ast, Martna ja Jonas on püüdnud seletada, nagu ei oleks süüdistuse tõstmiseks wahi alla wõetud Riigikogu liigete ja nende wastu, keda tahetakse wahi alla wõtta, mitte tõsist materjaali olemas. Mina waidlen sellele täielikult wastu ja arwan, et kes objektiivselt tahab ettepanud materjaali kaaluda, see peab tunnistama, et materjaali on süüdistuse tõstmiseks küllalt. Minul on kohtupraksises tegemist olnud ja ma wõin kinnitada, et mitte alati ei ole süüdistuse tõstmise algul nii palju materjaali, kui käesolewas asjas. Kõiki ettepanud materjaali läbi waadates, olen mina jõudnud sellele kindlale seisukohale, et kohtuwõimud siin ei ole toimetanud sihilikult, waid täiesti objektiivselt ettepanud materjaali põhjal. Üksikasjaliselt ettetoodud wäidete wastu wõin ma lühidalt järgmist tähendada. Kõigepealt on rkl. Martna poolt püütud tõendada, nagu oleksid meie seadused sel alal mitte küllalt progressiivsed, nagu oleksid nemad ajast maha jäänud ja nagu oleksid wäljamaa riikides selles küsimuses teistsugused seadused makswad. (M. Martna, sd.: Ja teie kahtlete selle juures.) Jah, minul on põhjust tõsiselt kahelda selle juures. Meie seadused... (M. Martna, sd.: Need ei ole meie, need on Wene!) Nad on praegu meie... (M. Martna, sd.: Wene maal on nad tehtud, Wene olude jaoks.) Meie oleme nad omaks tunnistanud oma seadusandluse läbi, see tähendab nad on meie seadused. (Segased wahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja J. Tõnisson: Palun mitte waielda!

Aruandja J. Jaakson: Nendes seadustes on riigikorra wägiwaldse kukutamise wastu kolm paragrahwi: 100, 101 ja 102. § 100 räägib otseteed makswa riigikorra kukutamisest wäewõimuga.

§ 101 räägib ettevalmistamise töödest selleks kukutamiseks, ning § 102, mida käesolewal korral käsitatakse, räägib osavõtmisest ühingu, organisatsioonist, mis on loodud selle kuriteo kordasaatmiseks. Kõigi nende paragrahvide juures loetakse kuriteoks seda, kui wäewõimuga tahetakse makswat riigikorda muuta. Samasugused seadused on kõigis teistes riikides ja mina ei saa omale riiki ette kujutada, kus need seadused puududa wõiksid. (M. Martna, sd.: Miks seal kommuniste nii kinni ei panda, kui meil?) Pannakse ka, härra Martna. (M. Martna, sd.: Tulewikus?) Seadused peawad olema kõigis riikides, et makswat riigikorda kaitsta. Kui neid seadusi ei oleks, siis wõiks ju igaüks tulla ja ilma takistuseta tegewusse astuda selleks, et kukutada wägiwaldselt makswat korda riigis. See aga ei ole kusagil riigis lubatud. Mina paluksin härra Martnat ja teisi, kes wastu waidlewad, ennast wastawate wälisriikide seadustega tutvustada ja nad leiaksid, et ei ole olemas riiki, kus need seadused puuduwad. Redaktsioonis wõiwad üksikute maade seadused lahku minna. Ühedes räägitakse osavõtmisest ühingu- test, kellel on eesmärgiks riigikorra kukutamise wägiwalla abil; teistes räägitakse sellest, kui kaks ehk rohkem isikut omawahel on kokku rääkinud riigikorra kukutamiseks tegewusse astuda. See on ainult redaktsiooniline wahe, kuna sisuliselt kõigi maade seadustes selles küsimuses suuri wahesid ei ole. Käesolewal korral on meil tegemist wiimase paragrahwiga, kus räägitakse osavõtmisest ühingu, mis loodud makswa riigikorra kukutamiseks. Tähendatud ühingu all mõistab seadus iga organisatsiooni, iga kokkulepet üksikute isikute wahel, iga ühinemist nende wahel sellepeale waatamata, kas ühingul on mingisugune kindel organisatsioon wõi mitte. Kas ühing on legaliseeritud wõi mitte, see on kõrwaline asi. Kõrwaline asi on ka see, kas ühingu osavõtjate arw suur on wõi wäike. Kui on olemas niisugune ühinemine üksikute kodanikkude wahel, kes on omale eesmärgiks seadnud riigikorra kukutamise wäewõimuga, siis on süüdistus § 102 põhjal põhjendatud ja iga riigikodanik, kes selles kuriteos süüdi on, wõib ja peab wastutusele wõetud saama nimetatud seaduse järele. Tahame meie, et see kord ei tohiks maksw olla, siis peame seadust wastawalt muutma. Et meie aga

seada ei ole teinud, siis tuleb nende seaduste järele käia ja ei tohi meie neid seadusi ignoreerida. Tähendatud seaduse paragrahwid ei ole mitte ära iganenud, waid on kõigis riikides olemas, ka kõige progressiivsemates. Need seaduse paragrahwid ei maksa meil ka mitte tsaariaegsel kujul, waid on parandatud 1917 a., Kerenski walitsuse ajal, on parandatud wastawalt uuele riigikorrale, missugune kord põhijoontes ka meil maksw on. Sellepärast on ka arusaadaw, et need seaduse paragrahwid ka meil käsitada tulewad ja et meie neist mitte mööda minna ei wõi.

Rkl. Jõeäär arwab, et käesolewal juhtumisel ei tule tarwitusele wõtta § 102, waid tuleb käia § 126 järele, mis räägib ühiskonna korra kukutamise. Sisuliselt ei ole sel suurt tähtsust, kumb paragrahw siin tarwitusele tuleks wõtta. Nii ühel kui teisel juhtumisel oleks wahiallawõtmine põhjendatud. Kuid käesolewal juhtumisel on kohtuwõimud täiesti õieti talitanud, kui nad süüdistuse tõstnud on mitte § 126, waid § 102 järele, kus räägitakse riigikorra kukutamise. On wäga palju andmeid olemas, mis näitab, et siin mitte üksnes seltskondlikku korda ei ole tehtud kukutada, waid ühtlasi ka makswat riiklikku korda. Wõtke näiteks kongresside otsused, wõtke aruanded... (M. Martna, sd.: Kas wangistatud on need otsused teinud?) Ma räägin sellest kohe. Kõigis nendes otsustes räägitakse selge sõnaga pea iga lehekülje peal proletariaadi diktatuuri sisseadmisest. Mis see tähendab? Kui diktatuur on sisse seatud, kas wõib siis weel maksw olla praegune riigikord? Siis ei ole praegune kord mitte enam maksw, siis on praegune kord juba kukutatud. (M. Martna, sd.: Kas need wangistatud on selle otsuse teinud?) Nendes otsustes räägitakse weel rohkem. (M. Martna, sd.: Missugustes? 3. internatsionaali?) Nendes otsustes räägitakse selge sõnaga diktatuuri maksmapanemisest meie juures, samuti ka, et tahetakse meil makswa panna nõukogude riigikord. Ma arwan, peaks ometi selge olema, et see ei ole enam praegune riigikord.

Et kaebelused sarnasest organisatsioonist osa wõtnud on, selleks on rohkesti materjaali. Seda tõendawad kõigepealt kongressidel tehtud otsused. (L. Johanson, sd.: Missugune kongress see oli? — M. Martna, sd.:

Paluksime seda kohta ette lugeda. — A. Jõeäär, sd.: Seal on ainult 3. internatsionaali põhimõtted. — L. Johanson, sd.: Missugune pörandaalune kongress? See oli kõigepealt kommunistliku erakonna kongressil... (L. Johanson, sd.: See pole mingisugune pörandaalune kongress.) See on kommunistliku erakonna kongress. (L. Johanson, sd.: Kes sinna kuulub?)

Juhataja J. Tõnisson: Palun mitte omawahelisi läbirääkimisi pidama hakata. (M. Martna, sd.: Meie tahame seda tähtsust otsust teada saada. L. Johanson, sd.: Siis kantagu nii ette, et selge oleks.) Meil olid läbirääkimised, kus väga palju sõna võeti. Tagant järele läbirääkimisi awada ei saa ma mitte lubada.

Aruandja J. Jaakson: Teisest ülemaalisest ametiühisuste kongressist on suurem osa nendest osa võtnud, kes on wangistatud. (L. Johanson, sd.: Kas seal tehtigi nõukogude korra sisseseadmise otsus?) Selle kongressi protokollis toonitatakse igal leheküljel, et ainult rewolutsiooni võitute teel on võimalik meie töölistele wastuwõetawat riigikorda luua. (L. Johanson, sd.: Kus on nõukogude sisseseadmisest kõneldud? — J. Laidoner, põl.: Lugege protokoll.) Sellest kõneldakse paljudes wangistatud isikutelt äravõetud dokumentides. Kongresside protokollidest jääb niisugune üldmulje, et ühinetakse kõigis asjus profinterni seisukohtadega ning tunnustatakse maksuaks profinterni taktika. (L. Johanson, sd.: Tähendab, otsekohest otsust ei ole.) Ka otsekohest otsused on olemas, kuid ma praegu neid siit ei leia üles. On ju komisjoni istumistel ette loetud. Veel kord toonitan, et ettepanud materjali põhjal olen sarnase mulje saanud, et see organisatsioon, kuhu kuulusid wangistatud Riigikogu liikmed, sellel seisukohal oli, et tuleb nõukogude kord meie juures maksma panna ja praegune kord ära muuta. Edasi toodi Riigikogu liikme Ast'i poolt ette seda, et tuleb kindel wahe teha pörandaaluse organisatsiooni ja legaalse organisatsiooni wahel ja et käesolewal korral ei ole mitte kindlaks tehtud, et wangistatud Riigikogu

liikmed oleksid sellest pörandaalusest Eestimaa kommunistlikust parteist osa võtnud. Mina seletasin juba alguses nende wahekordade kohta, et see taktika, mis kõigest kolmanda internatsionaali tegewusest välja käis, oli sarnane, et luua kõigil pool esmalt kommunistlik partei sektsioon ja sellele ülesandeks teha ellu kutsuda üksikud legaalsed organisatsioonid ehk üle võtta olemasolewad legaalsed organisatsioonid selleks, et nende abil rohkem propagandat teha kommunistliku partei heaks. See seisukoht on algusest saadik mõõduandew olnud kommunistlikus parteis, on sihikindlalt tungitud legaalsesse organisatsioonidesse ja on seal ennast maksma pandud... (M. Martna, sd.: Noh waadake, seal on see otsitaw kriminaalsüüdistus.) ja neile wastawad juhtnöörid kätte annud. Härra Jõeäär ise tõi ette väljawaõtte sellest istumisest, mis 14. jaanuaril s. a. Peeterburis ära peeti. See istumine peeti ära kellegi väljamaalase juhatusel, temast võtsid osa kõikide rajariikide kommunistlikkude parteide esitajad, nimelt Poola, Soome, Läti, Leedu ja Eesti esitajad. (K. Ast, sd.: See on — nende pörandaaluste parteide esitajad.) Seal kanti ette aruanne selle kohta, kuidas meie juures asjaolud on. Eesti esitajateks olid seal Waakman, Anwelt ja Sepp; nemad ütlesid otsekohe, et meil juba lähemal ajal kommunistlikud organisatsioonid kawatsewad ette võtta väljaastumist. (K. Ast, sd.: Härra Jaakson, see on pörandaaluste parteide kongress.) See oli kahtlemata pörandaaluste kommunistlikkude organisatsioonide kongress, kuid mina seletasin juba, missugused olid wahekorrad selle pörandaaluse organisatsiooni ja meie legaalse organisatsioonide wahel, kuhu kuulusid wangistatud Riigikogu liikmed. Ma seletasin selle juures, et ettepanud materjalide läbi on täiesti kindlaks tehtud, et ühendus nende wahel oli olemas, ja seda tunnistawad ka kongressidel tehtud otsused ise ja seda tunnistawad ka need aruanded, mis siit Moskwasse saadeti. See aruannete saatmine tõendab, et need organisatsioonid olid kindlas ühenduses kommunistliku parteiga ja kui nemad olid ühenduses kommunistliku parteiga, siis pidid nemad asuma ka sellel seisukohal, mida see erakond neilt nõudis. Ilma selleta on ju ometi aru saamata, et nemad sellele väljamaal asuwale organisatsioonile aruandeid oleksid

saatnud. Aruannetes räägitakse siinsete organisatsioonide sissetulekutest ja väljaminekutest; sellest kõigest võib järeldada, et siinsed organisatsioonid ka oma sissetulekute ja väljaminekute suhtes olid ühenduses väljamaal olevate organisatsioonidega. (M. Martna, sd.: See on Teie teataw arwamine.) Ei sugugi mitte, seda võib otsekohe järeldada igauks, kes loogiliselt mõtleb. (M. Martna, sd.: Teatud loogika järele.) Abiandmiseks meie poliitilistele wangidele, nimelt wahiall kinni peetawatele kommunistlikkudele, oli maksuma pandud kindel kord. Abiandmine iseeneest ei ole halb, kuid tähtis on siin see, et abiandmine oli korraldatud kindla kawa järele. (M. Martna, sd.: Eesti punanerist on ka korraldatud kindlate kawade järele.) Abi ei antud mitte igale ühele, waid ainult kommunistidele, kes wahi all wiibisid, oli välja töötatud ka kindel määr, mille järele igale abi anti ja see tõendab weel kord, et ka siin kindel ühendus walitses. Et meie kohtuwõimud siin ideesid oleksid tahtnud ära keelata ja ideede pärast inimesi wahialla wõtnud, seda ei ole olemas. Mitte sellepärast ei ole siin isikud wastutusele wõetud, et keegi oleks ideeliselt III internatsionaali mõtteid heaks kiitnud ja propageerinud, waid wastutuselewõtmise aluseks on olnud see asjaolu, et on loodud kindel organisatsioon, kes neid ideesid teostama ja läbi wiima peab, missugusest organisatsioonist wahi alla wõetud Riigikogu liikmed on osa wõtnud. (M. Martna, sd.: Meie sotsiaaldemokraatlik organisatsioon on ka selleks, et sotsiaaldemokraatlikka ideesid läbi wiia.) Teie ideed ei ole aga sarnased, nagu Teie seda ise seletate, et nad wägiwaldselt meie riigikorda kukutada tahaks. Teie ise ütlete, et Teie ideed on sihitud kaugema tulewiku peale. Kommunistid aga ei ütle mitte, et nemad oma ideesid alles kaugemas tulewikus tahawad maksuma panna, waid nad tahawad seda teha otsekohe ja nimelt wäewõimu abil. See on aga midagi muud. Lõpuks on ette toodud, et kohtus paljud kaebealustest on õigeks mõistetud. See asjaolu räägib ainult meie kohtute kasuks. Räägib sellest, et meie kohtud tõesti ettewaatlikult ja erapooletult toimetawad ja kedagi kerge käega süüdi ei mõista. Kas siis tahate, et meie kohtud peaks tegutsema nii, et kõik peaksid süüdlasteks mõistetud saa-

ma, kelle wastu on süüdistus tõstetud, ilma et kohus põhjalikult järele kaaluks, kas süüdistus ka kõigiti põhjendatud on. Seda ometi ei saaks õigeks lugeda. Härra Jõeäär oletas, nagu ei oleks kõik Riigikogu liikmed, kes wahi alla wõetud, sel momendil, kui nad wahi alla wõeti, mitte tegutsenud kui salaorganisatsiooni osalised, mispärast siis ka ei olnud õigust neid wahialla wõtta. Härra Jõeäär tähendas, nagu oleks mõned kodus kinni wõetud, kuna teised töölistekeldris, kõrwalistes ruumides olla kinni wõetud. See kõik ei ole mitte õige. Kõik wangistatud Riigikogu liikmed wõeti kinni koosolekul, mis olid kokku kutsutud ja tegutsesid riigikorra kukutamise sihis. See ei ole mitte tähtis, missuguses ruumis üks ehk teine isik sel momendil, mil ta kinni wõeti, wiibis, tähtis on see, et nad tegutsesid seal kui organisatsiooni liikmed. See paistab mulle aga üsna kindel olema, sellepärast tuleks koosseisu komisjoni ettepanek wastu wõtta.

Juhataja J. Tõnisson: Esitatud on kaks ettepanekut. Esiteks koosseisu komisjoni poolt:

„Riigikogu otsustab:

1) lubada kohtuwõimudele wahi alla jätta Riigikogu liikmeid Paul Keerdo't, Hendrik Alliku't, Wladimir Kangur'i, Jaan Tomp'i ja Aleksander Janson'i;

2) lubada kohtuwõimudele wahialla wõtta Riigikogu liikmeid Hans Heideman'i, Jaan Rea't ja Rudolf Pälson'i.“

Riigikogu liikme Jõeäär'i poolt on ettepanek: „Riigikogu otsustab:

1) põhiseaduse § 49 põhjal kohtuwõimudele Riigikogu liigete Paul Keerdo, Hendrik Allik'ut, Wladimir Kangur'i, Jaan Tomp'i ja Aleksander Janson'i wahiallajätmiseks mitte luba anda ja neid wangistusest wabastada;

2) kohtuwõimudele Riigikogu liikmete Hans Heideman'i, Jaan Rea ja Rudolf Pälson'i wahiallawõtmiseks mitte luba anda.“

Kodukorra täienduste järele § 77 juurde on meil maksuma pandud juhtmõte, et puht-eitawat ettepanekut ei panda iseseiswalt hääletamisele. Mina näen, et rkl. Jõeäär'i poolt esitatud ettepanek käib täiesti koosseisu komisjoni ettepaneku wastu ja sellega ei ole see iseseisew ettepanek. Kui esimene ettepanek wastu wõetakse, siis on küsimine otsustatud. Kui see mitte wastu ei wõeta, siis on iseenesest mõista, et Riigikogu liikmed, kes wangistatud,

wabastatakse. Sellepärast panen hääletamisele koosseisu komisjoni poolt tehtud ettepaneku ja Riigikogu liikmed teewad ise selle juures järelduse. Kes selle vastu hääletab, see hääletab seisukoha poolt, mis on rkl. Jõeäär'i poolt esitatud, ja ümberpöördukt. Kes on koosseisu komisjoni ettepaneku poolt. (M. Martna, sd.: Palun sõna!) Mina olen juba hääletamisele asunud, mina ei saaks nüüd sõna, kahjuks, mitte anda.

See asi on siiski nii tähtis — te lubate, — et ma nii wiimase tähe järele ei käi. Et siin oluline huwi kaalu peal on, siis interpreteerime kodukorda nii, et olulist huwi kaitseme, sellepärast annan sõna Riigikogu liikme Martna'le.

M. Martna (sd.): Mina panen ette lahus hääletada koosseisu komisjoni ettepaneku esimest ja teist osa.

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl. Martna poolt on ettepanek tehtud I ja II osa lahus hääletada.

Et selgem oleks, kannan koosseisu komisjoni ettepaneku ette. „Riigikogu otsustab:

1) lubada kohtuwõimudele wahi alla jätta Riigikogu liikmeid Paul Keerdo't, Hendrik Allik'ut, Wladimir Kangur'i, Jaan Tomp'i ja Aleksander Janson'i;

2) lubada kohtuwõimudele wahi alla wõtta Riigikogu liikmeid Hans Heideman'i, Jaan Rea'd ja Rudolf Pälson'i.“

Asun ettepaneku esimese osa hääletamisele. (Hääletatakse.)

Asun ettepaneku teise osa hääletamisele. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: esimese osa poolt on antud 53 häält, vastu 16, sellega on esimene osa wastu wõetud.

Teise osa poolt on antud 48 häält, vastu 16, sellega on ka teine osa wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!)

Ma kuulen hüüdeid „lõpetada“. Selle ettepaneku vastu keegi ei waidle. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on otsustatud koosolek lõpetada.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.35 min.

Algkirjale alla kirjutatud.

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.